

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

SARA ČAVAR

**PRIKLADNOST RADOVA UMJETNICE OKO U RAZREDNOJ
NASTAVI LIKOVNE KULTURE**

DIPLOMSKI RAD

Osijek, rujan 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**PRIKLADNOST RADOVA UMJETNICE OKO U RAZREDNOJ
NASTAVI LIKOVNE KULTURE**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Metodika likovne kulture I

Mentorica: doc. art. mr. Jelena Kovačević

Studentica: Sara Čavar

Matični broj: 2089

Modul: Modul C – smjer engleski jezik

Osijek, rujan 2017.

SAŽETAK

Djela suvremenih umjetnika rijetko se koriste u nastavi likovne kulture. Cilj je ovog rada ispitati na koji način djela suvremene umjetnice OKO kao likovni poticaj utječu na likovni izraz djece rane školske dobi te učeničku spremnost na prihvaćanje novih sadržaja i oblika učenja. U uvodnom dijelu rada navedena je funkcija nastave likovne kulture u nižim razredima osnovne škole. Nadalje, opisuje se likovno izražavanje i stvaranje u djece, prikladnost izbora likovno-umjetničkih djela, komunikacija učenika s umjetničkim djelima te metode Metodike likovne kulture. Empirijski dio rada odnosi se na istraživanje temeljeno na anonimnom upitniku u kojem su sudjelovalo 68 učenika prvih i četvrtih razreda. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da učenici imaju pozitivan stav prema liku i djelu suvremene umjetnice OKO te da metoda estetskog transfera, i njena faza reakcije, daje kvalitetna individualna učenička rješenja koja opravdavaju korištenje ove metode.

Ključne riječi: prikladnost izbora umjetničkih djela, metoda estetskog transfera, umjetničko izražavanje djece, likovna kultura

Works of contemporary artists are rarely used when teaching art in schools. The aim of this study is to examine how the works of contemporary artist OKO as a visual incentive influence the artistic expression of children and the pupil's willingness to accept new content and forms of learning. In the introductory part the paper speaks about teaching art in lower grades of elementary school. Furthermore, artistic expression and creation in children is described, the suitability of choosing artistic artwork, the communication of pupils with works of art and the methods of didactics in art. The empirical part of the paper refers to a survey based on an anonymous questionnaire involving 68 first and fourth grade pupils. The results of this survey show that students have a positive attitude towards the character and work of contemporary artist OKO and that the aesthetic transfer method and its reaction phase provide quality individual student solutions that justify the use of this method.

Keywords: suitability of choosing artistic artwork, aesthetic transfer method, artistic expression and creation in children, art

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OKO	2
2.1. Život i obrazovanje.....	2
2.2. Motivi i inspiracija	4
3. SUVREMENA UMJETNOST I NJENA PEDAGOŠKA VRIJEDNOST.....	6
4. NASTAVA LIKOVNE KULTURE.....	7
4.1. Opće-odgojna funkcija nastave likovne kulture	9
4.2. Praktično-odgojna funkcija nastave likovne kulture	9
4.3. Specifičnosti nastavnoga predmeta likovne kulture	10
5. LIKOVNO IZRAŽAVANJE I STVARANJE U DJECE.....	12
5.1. Razvoj likovnog izražavanja i stvaranja u djece	12
5.2. Likovna kreativnost.....	14
5.3. Poticanje kreativnosti	15
6. LIKOVNO-UMJETNIČKO DJELO U NASTAVI LIKOVNE KULTURE	17
6.1. Primjerenost izbora likovno-umjetničkih djela namijenjenih pojedinim uzrastima učenika	17
6.2. Komunikacija s likovno-umjetničkim djelom	18
6.3. Važnost komunikacije s djelima likovnih umjetnosti.....	19
7. METODE METODIKE LIKOVNE KULTURE	21
7.1. Opće metode Metodike likovne kulture	21
7.2. Specifične metode Metodike likovne kulture.....	22
7.2.1. Metoda estetskog transfera	23
8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	26
8.1. Cilj istraživanja.....	26
8.2. Istraživačko pitanje.....	26
8.3. Hipoteze.....	26
8.4. Uzorak	27
8.5. Instrumenti istraživanja	28
8.6. Postupak	28
9. REZULTATI.....	31
9.1. Likovni radovi učenika.....	36
10. ZAKLJUČAK	41
11. LITERATURA.....	43
12. PRILOZI.....	45

1. UVOD

Marina Mesar – OKO najplodnija je i međunarodno priznata hrvatska ulična umjetnica te slikarica i crtačica. Njezini crno-bijeli ljudi sa životinjskim glavama pripovijedaju priču o ljudskom karakteru prepoznatljivom po svojstvima ponašanja određenih životinja baš poput likova Orwellove Životinjske farme, Starog Majora, Boxera, Clover, Benjamina, Mauriel, Mosesa ili Napoleona.

Kroz promatranje i doživljavanje umjetničkih djela učenicima je potaknut razvoj percepcije te intelektualni, moralni i estetski razvoj jer učenje promatranja i doživljavanja umjetničkih djela pruža prilike za razmišljanje na različitim razinama sadržaja i ideja.

Suvremeni su umjetnici nepravedno zanemareni u nastavi likovne kulture budući da ispunjavaju sve kriterije prikladnosti izbora likovno umjetničkih djela kao što su specifičnost autora i njegova rada, ilustracija određenog načina likovnog izražavanja, sadržajna primjerenost radova te osvještavanje određenog likovnog problema. Njihova dodatna vrijednost leži i u bavljenju temama koje su povezane s različitim slojevima trenutnog društvenog života.

Cilj je ovog rada ispitati na koji način djela suvremene umjetnice OKO kao likovni poticaj utječu na likovni izraz djece rane školske dobi te učeničku spremnost na prihvaćanje novih sadržaja i oblika učenja.

2. OKO

2.1. Život i obrazovanje

Marina Mesar – OKO rođena je 1981. godine u Zagrebu. Najplodnija je i međunarodno priznata hrvatska ulična umjetnica s adresom u Zagrebu i Londonu. Osim što se bavi uličnom umjetnošću, OKO je i slikarica i crtačica. Iako je njeno vlastito ime poznato javnosti, dugo se predstavljala isključivo pseudonimom OKO te je skrivala vlastiti identitet prekrivajući lice na fotografijama (Slika 1).

Slika 1. OKO skriva identitet

U osnovnoj se školi isticala crtačkim talentom, a srednjoškolsko je obrazovanje stekla u Školi primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu. Nakon srednje škole, zbog teške obiteljske situacije, nakratko prekida san o umjetničkoj karijeri te se zapošljava kao prodavačica u trgovini skejterskom opremom. U to vrijeme crta samo za sebe. Sedam godina kasnije, iz prvog pokušaja, upisuje Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu. Na studiju razvija talent, svladava slikarske tehnike i vještine te se uči disciplini.¹ Prediplomski sveučilišni studij Likovne

¹ *Oslikana vedeta ulične umjetnosti*. Pribavljeno 23.5.2017., s <http://3oko.blogspot.hr/2014/07/gloria.html>

kulture završava 2010. godine. Diplomski sveučilišni studij završava 2013. godine te stječe titulu magistre animiranog filma i novih medija.²

2005. godine počinje izrađivati i izlagati umjetničke instalacije na ulicama Zagreba. Za njih koristi različite likovne tehnike kao što su linorez, bakropis, tuš i metalno pero, akrilne boje, olovka i flomaster. Njezin se umjetnički izraz razvijao unutar granica urbane ulične kulture i kao takav duboko je odjeknuo među članovima urbane umjetničke scene kao i među prosječnim prolaznicima.

Nakon dekoriranja skejt parkova svojim radovima i dizajniranja prve hrvatske serije skejterskih dasaka, OKO počinje dizajnirati za marke kao što su Adidas, Nike i Puma te Diners, Erste Bank, 3LHD studio za arhitekturu i urbanizam, Eskimo-Freeride i mnoge druge.

2011. godine OKO je bila nominirana za ARTAQ (Europsku nagradu za urbanu umjetnost), dok je 2013. godine nagrađena na 31. Salonu mladih (Hrvatskog društva likovnih umjetnika). Radovi umjetnice OKO bili su izloženi na mnogim glazbenim i umjetničkim festivalima kao što su „Asalto festival“ u Zaragozi, „Recover the Streets“ u Toulouseu, „Laser Summit“ u Beogradu, i „Lille 3000“. Također slike umjetnice OKO, kao i murali i instalacije, prikazivane su u muzejima i galerijama kao što su Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, Victoria and Albert Museum u Londonu, Mograg Gallery u Tokiju i e-flux u New Yorku.³

Član je Hrvatskog društva likovnih umjetnika (HDLU) čiji je cilj poticanje suvremenog likovnog stvaralaštva, unapređenje i zaštita slobode likovnog djelovanja, organizacija izložbi, sudjelovanje u pripremama za donošenje zakona i propisa koji se odnose na likovno stvaralaštvo te zaštita socijalnih prava umjetnika.⁴

² Marina (OKO) Mesar. Pribavljeno 23.5.2017., s <https://www.linkedin.com/in/marina-mesar-162a6289/?trk=public-profile-join-page>

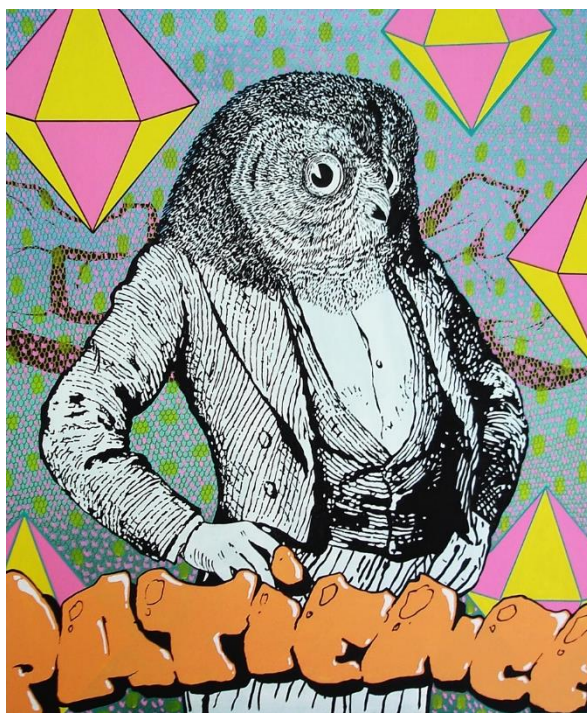
³ 'The Eye' on Street Art and Beyond. Pribavljeno 23.5.2017., s <http://3oko.blogspot.hr/2014/05/see-magazine-eu.html>

⁴ HDLU: O nama. Pribavljeno 23.5.2017., s <http://www.hdlu.hr/o-nama/misija-vizija-vrijednosti/>

2.2. Motivi i inspiracija

Umjetnica OKO poznata je po tome da najčešće crta crno-bijele ljude sa životinjskim glavama, obučene u odjeću viktorijanskog doba. Kada ne radi na tim pedantnim crtežima, OKO crta živopisne šarene krajolike naseljene maštovitim stvorenjima. Koji god stil OKO odabrala, razigrani misticizam i iskren pristup duhovnosti prožima njezin rad.⁵

Niz crteža s motivom ljudi sa životinjskim glavama najpoznatiji su radovi umjetnice OKO. Kao što i sama umjetnica navodi, ideja je pripovijedati priču o ljudskom karakteru koji je trenutačno prepoznatljiv po svojstvima ponašanja određenih životinja. U rasponu od crteža na papiru do ogromnih murala na zgradama i ocrtima stvarnih proporcija, koji su često postavljeni na apstraktnu pozadinu, monokromatske ljudske životinje otkrivaju umjetničko majstorstvo klasičnih tehnika crtanja te njezin umjetnički raspon kao što se vidi na 2. i 3. slici.⁶

Slika 2. Patience

⁵ *Emerging artist OKO discusses inspiration, street art, and her creative aspirations.* Pribavljeno 23.5.2017., s <http://ikonartsfoundation.org/oko/>

⁶ *'The Eye' on Street Art and Beyond.* Pribavljeno 23.5.2017., s <http://3oko.blogspot.hr/2014/05/see-magazine-eu.html>

Slika 3. Miss Beaver

OKO crpi inspiraciju iz vlastite mašte, za koju kaže da je zapravo neki oblik podsvijesti. Promatra ljude i događanja oko sebe te to interpretira na svoj način. Također navodi da se koristi uspomenama, te kako voli čitati, citatima iz knjiga. Voli čitati Rousseau i C.S. Lewisa.⁷

Umjetnicu OKO prvenstveno sam odabrala zbog njezinog lika i stvaralaštva. Budući da učenici u svojoj okolini sve češće mogu susresti ljude koji izgledaju poput umjetnice kao i djela ulične umjetnosti, smatrala sam da ću od njih dobiti iskrene prve doživljaje i mišljenja jer se o drugačijim i suvremenim stilovima izražavanja rijetko bavi i razgovara u nižim razredima osnovne škole. Podrobnijim istraživanjem radova umjetnice OKO shvatila sam da su njezina djela sadržajno i motivom prikladna za prikazivanje učenicima rane školske dobi te da povezuju granice suvremene umjetnosti i nastave likovne kulture čime sam potvrdila svoj odabir.

⁷ OKO. Pribavljeno 23.5.2017., s https://issuu.com/juroholic/docs/jam_broj_37

3. SUVREMENA UMJETNOST I NJENA PEDAGOŠKA VRIJEDNOST

Umjetnost uvijek reagira na vrijeme u kojem nastaje te na aktualne probleme. Vrlič (2001) navodi da se „pod terminom suvremeni načini likovnog izražavanja poimaju one likovne prakse nakon 1960. godine koje ne upotrebljavaju ustaljene načine likovnog izražavanja, slikanja, crtanja ili plastičnog oblikovanja, već traže mogućnosti izražavanja u međusobnom miješanju likovnih područja i traženju novih, drugačijih, nekonvencionalnih načina iskazivanja, a umjesto likovno formalnih problema uvode aktualne sadržaje koji su u neposrednoj sprezi sa životom i društvom“ (Vrlič, 2001:117). Duh (2001) navodi da u današnje vrijeme umjetnost za svoj izričaj traži izražajne manifestacije te rabi brojne tehničke medije te da suvremeni likovni umjetnici traže sebi pogodne nositelje kojima izražavaju svoje ideje (Duh, 2001).

Vrlič (2001) zaključuje da se danas u osnovnim školama posvećuje premalo pozornosti predstavljanju suvremenih autora i upoznavanju učenika s drugačijim načinima likovnog izražavanja te da učenici ne dobivaju osnovni uvid u suvremena likovna događanja.

Prema Duh i Zupančič (2009) suvremena umjetnička praksa je komunikativna, a njezini subjekti povezani su sa životom, posebice različitim slojevima društvenog života. Onaj tko želi uspostaviti komunikaciju sa suvremenim umjetničkim djelima mora prevladati osobne granice svoje perspektive o tome što bi umjetnost trebala biti i naučiti čitati suvremene umjetničke kodove kojima suvremena umjetnost kodira svoje poruke. Nastavlja da je zadatak učitelja omogućiti učenicima da prevladaju stereotipe o umjetnosti i da ih nauče čitati suvremene umjetničke radove, ali trenutno nema općih pravila o tome kako to postići (Duh i Zupančič, 2009:182-183).

Autori zaključuju da će se za uspješno uključivanje suvremene umjetnosti u svakodnevno likovno obrazovanje u osnovnim školama od nastavnika zahtijevati da dobiju kvalitetno obrazovanje. Budući će nastavnici morati stjecati stručna znanja i vještine didaktičke komunikacije kako bi mogli uspješno uključiti suvremenu umjetnost u nastavu likovne kulture (Duh i Zupančič, 2009).

4. NASTAVA LIKOVNE KULTURE

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, program likovne kulture u osnovnoj školi temelji se na procesima istraživačkoga učenja i stvaranja. Struktura programa uvažava i prati razvojne faze učenikova likovnoga izražavanja. Kao cilj nastave likovne kulture navodi se stjecanje trajnih i uporabljivih znanja, razvijanje sposobnosti i vještina u likovnom izražavanju, odnosno vizualnoj komunikaciji.

Cilj se nastave likovne kulture može razložiti na tri temeljne zadaće. Te zadaće određuju ključni oblici likovne pismenosti učenika i upućuju na povezanost vizualne percepcije, likovnog stvaralaštva i učenja. Učenik treba steći i razvijati sljedeće sposobnosti, znanja i stavove:

Sposobnosti

- usmjereno likovno opažanje
- razumijevanje i primjena likovnih tehnika i sredstava
- samostalni i suradnički, praktični i stvaralački rad
- vizualno, kritičko i stvaralačko mišljenje
- likovna/vizualna komunikacija
- uspostavljanje korelacijskih veza nastave likovne kulture sa sadržajima drugih nastavnih predmeta
- estetska prosudba likovnoga rada, umjetničkoga djela i okoline

Znanja

- poznavanje i razumijevanja likovnih pojmova i sadržaja iz nastavnih tema
- poznavanje i razumijevanje umjetničkih područja slikarstva, kiparstva, arhitekture, primijenjene umjetnosti i dizajna te novih medija
- poznavanje kulturne baštine (svjetska, nacionalna, etno umjetnost)

Stavove

- pozitivan odnos prema estetskim vrijednostima likovnog rada (osobnoga i drugih učenika), umjetničkoga djela te radnog i životnog okruženja
- zainteresiranost i skrb za kulturnu i prirodnu baštinu (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006: 52).

Jedna od najvažnijih funkcija likovne kulture jest uvođenje djece u svijet umjetnosti. Odgojno-obrazovna vrijednost likovne kulture u cjelini ostvaruje se neposrednim stvaralačkim radom djece i promatranjem likovnih djela (Brajčić i sur. 2011).

Karlavaris (1991) tvrdi da je zadatak nastave likovne kulture da kod učenika razvija i vizualnu i likovnu kulturu jer se likovna kultura ne može uspješno razvijati bez opće vizualne kulture. Nadalje tvrdi da se stjecanje vizualne i likovne kulture u školi ostvaruje praktičnim i teorijskim radom. Što su učenici mlađi to je praktični rad primjereniji. Kod starijih učenika, praktičnom radu dodaju se elementi teorijskog karaktera kao što su procjenjivanje umjetničkog djela, teorija likovnih umjetnosti i povijest umjetnosti (Karlavaris, 1991).

Nastava likovne kulture u osnovnoj školi svojim sadržajima, nastavnim metodama i oblicima rada obuhvaća cjelokupno područje vizualne kulture. Čak i u najranijoj dobi djeca likovnim izražavanjem komuniciraju s okolinom. Što je dijete starije, a time i što ima više iskustva u likovnom izražavanju, ono se može samostalnije povezati vlastita iskustva u vizualnim komunikacijama s iskustvima svoje okoline. Likovna kultura najviše potiče stvaralačke radne sposobnosti učenika jer nije opterećena činjenicama i normama, već od učenika traži da u svaki zadatak ili aktivnost izvede samostalno, prema svojim osobnim mogućnostima i iskustvima. Stalnim likovnim odgajanjem djece, kroz vrtić i osnovnu školu, praktičnim likovnim aktivnostima te upoznavanjem likovnih djela učenici se uče samostalnom kreativnom razmišljanju i logičnom zaključivanju. Naučiti učenike gledati, misliti, raditi i samostalno logično zaključivati krajnji je cilj nastave likovne kulture (Roca, 1981).

4.1. Opće-odgojna funkcija nastave likovne kulture

Prema Karlavaris (1991) likovna kultura zbog širine svoga djelovanja te svoje funkcije u društvu ima vrlo široko polje djelovanja u odgojnom procesu. Likovni sadržaji u svom djelovanju na čovjeka mogu imati odgojnu funkciju, motivirati, jačati maštu i kreativnost ili širiti odnose prema stvarnosti i drugim ljudima. Drugim riječima oni mogu djelovati na kultiviranje ličnosti i njezinih socijalnih komunikacija. Smisao je likovnog mišljenja omogućiti čovjeku svestraniji pogled na svijet te razumijevanje složenosti pojava (Karlavaris, 1991). I Brajčić, Kušćević i Katić (2011) tvrde da se uključivanjem djece u umjetničke procese, razvija smisao za stvaralaštvo i inicijativu, bogatu maštu, emocionalnu inteligenciju i moral, sposobnost kritičkog mišljenja te samostalnost. Odgoj za i kroz umjetnost također potiče kognitivni razvitak i pridonosi da ono što i kako učenici uče odgovora potrebama modernih društava u kojima žive (Brajčić i sur., 2011). U nastavku su navedene neke od odgojnih funkcija nastave likovne kulture: (1) Likovna aktivnost razvija pojedine psihičke funkcije čovjeka kao što su opažanje, pamćenje, vizualno pamćenje, prostorno mišljenje, mašta, emocije, kritičko rasuđivanje, motivacija, tehnička spretnost i motorička osjetljivost. (2) Likovna aktivnost razvija i karakterne osobine kao što su samostalnost, dosljednost, upornost, iskrenost te jačanje volje i karaktera. (3) Likovna aktivnost djeluje na razvoj likovne kreativnosti. (4) Likovna kultura ravnomjerno razvija intelektualne i emocionalne kvalitete ličnosti. Time može osigurati integritet ličnosti te njene stabilne odnose sa svijetom. (5) Likovna kultura uvodi učenike u likovno mišljenje putem likovnih pojmova koji je drugačiji od logičkog i znanstvenog mišljenja. Takvo mišljenje obogaćuje svijest čovjeka te mu pomaže da u potpunosti shvati životne pojave (Karlavaris, 1991).

4.2. Praktično-odgojna funkcija nastave likovne kulture

Tradicija je da se likovna kultura povezuje s tehničkom kulturom. Proizvodni rad i likovno oblikovanje imaju mnogo dodirnih točaka. I u proizvodnom radu i u likovnom oblikovanju koristi se ljudska energija te se određeni materijal u radnom procesu obrađuje u

neki novi oblik. Jedina je razlika u tome što se pri likovnom oblikovanju koriste nova i originalna rješenja pa se time ostvaruje i veća kvaliteta, odnosno estetska vrijednost (Karlavaris, 1991). Roca (1981) navodi da nastava likovne kulture svojim „metodama dovodi učenike u neposredni vizualni, intelektualni, emotivni i taktilni kontakt s različitim oblicima stvaralačkog rada čovjeka i na ta način oni proširuju znanje ne samo o oblikovnoj vrijednosti, već i o tehnološkom proizvodnom procesu ručne ili industrijske proizvodnje“ (Roca, 1981: 87). Dalje tvrdi da nastava likovne kulture pridonosi i tome da učenici usvoje potrebne etičke i estetske sposobnosti koje su potrebne u svim zanimanjima. Postoji niz zanimanja za koja likovna kultura u osnovnoj školi ima veliko značenje te pomaže učenicima pri profesionalnom usmjeravanju (Roca, 1981). Crtež se ne primjenjuje samo u likovnim umjetnostima, već i različitim ljudskim djelatnostima, radu i proizvodnji. Moguće je da su web dizajneri i ilustratori bili usmjereni u ova zanimanja upravo crtanjem na Likovnoj kulturi. Slikanje može učenike motivirati da se obrazuju za kostimografe, dekoratere ili scenografe. Dalje, trodimenzionalna oblikovanja usmjeravaju pojedine učenike prema arhitekturi i dizajnu, dok grafičko likovno izražavanje produbljuje njihov odnos prema materijalu, teksturi i podlozi na kojoj umjetničko djelo nastaje.

4.3. Specifičnosti nastavnoga predmeta likovne kulture

Jedna od razlika nastave likovne kulture od nastave drugih predmeta u nižim razredima osnovne škole je raspored njena sadržaja. U razrednoj nastavi likovne kulture svaka je nastavna jedinica ista, ali se u svakom idućem razredu ona dodatno produbljuje i proširuje. Ono što dalje razlikuje Likovnu kulturu od drugih predmeta je odnos učitelja i učenika. Učitelj u Likovnoj kulturi, osim prijenosa teorijskog znanja o likovnom jeziku, mora učenike motivirati i poticati na stvaranje, učiti ih radnim navikama te kritičkom odnosu prema svojem i tuđem radu. Također i analiziranje i ocjenjivanje učeničkih rezultata razlikuje Likovnu kulturu od ostalih predmeta. Osim što se vrjednuje i ocjenjuje uspješnost rješenja likovnog problema, u obzir treba uzeti i učeničko poznavanje korištenja likovnih tehnika, originalnost, interes za rad, upornost i samostalnost. U Nastavnom planu i programu za osnovnu školu navode se neke specifičnosti likovne kulture: (1) Poticanje kreativnoga razmišljanja i izražavanja u korelaciji s nastavnim sadržajima drugih predmeta. (2) Omogućavanje individualno istraživanje odnosa likovnih /

vizualnih elemenata na primjerima hrvatske i svjetske likovne baštine te u samostalnom likovnom izražavanju. (3) Razvijanje individualnog pristupa učitelja svakom učeniku kao samostalnoj i neovisnoj osobnosti. Karlavaris (1991) ističe da kako bi se moglo očitovati učeničko stvaralaštvo te se delikatno mogle otklanjati smetnje u razvoju, učitelj mora uvažavati učenika i osigurati njegovo povjerenje (Karlavaris, 1991). (4) Utjecanje posebnošću nastavnih sadržaja i nastavnih sredstava na razvoj opažanja, mišljenja i stvaralačkoga ponašanja učenika (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Ovime se dolazi do zaključka da se Likovna kultura ne svodi samo na frontalno predavanje i usvajanje teorijskih znanja, kao što je slučaj u nekim drugim predmetima u razrednoj nastavi, već ona od učenika zahtjeva razvoj misaonih procesa koji će im pomoći u daljnjem školovanju i životu.

5. LIKOVNO IZRAŽAVANJE I STVARANJE U DJECE

Postoje razna gledišta o razlozima zbog kojih se djeca vole likovno izražavati. Neka tvrde da je se djeca u ranoj dobi vole likovno izražavati zbog urođene sklonosti za igru. Postoji gledište da dijete likovnim izražavanjem zadovoljava unutarnju potrebu za izražavanjem. Također se izdvaja i motorička aktivnost djeteta kao osnova likovnog izražavanja. Grgurić i Jakubin (1996) navode da se dijete likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima i uzbuđuje te da ga uz to oduševljava materijal s kojim radi te sam proces rada kao i percepcija i pokreti (Grgurić i Jakubin, 1996).

Isti autori dalje ističu da „svi dječji likovni produkti ne sadrže likovno-estetičku i originalnu vrijednost, ali ipak veći dio njih ima izvoran, neometen dječji likovni izraz i likovno-kreacijsko obilježje“ (Grgurić i Jakubin, 1996:28). Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) navode transparentnost, dinamičnost, prevladavanje i cjelovitost kao obilježja dječjeg likovnog izraza (Herceg i sur., 2010), dok Grgurić i Jakubin (1996) dodaju još i spontanost, skladnost, ekspresiju, ritmičnost te sjedinjavanje realnog i fantastičnog (Grgurić i Jakubin, 1996).

Balić Šimrak, Šverko, i Županić Benić (2010) parafraziraju zaključke dosadašnjih istraživanja u kojima je istaknuto da treba dobro isplanirati likovnu aktivnost kako bi se djecu potaklo na likovno izražavanje i stvaranje. Također se navodi da je u procesu vrlo važno dobro osmisliti i organizirati okruženje koje će djecu poticati na rad (Kolbe, 1996). Isti autori ističu da je vrlo važno djecu poticati da budu što slobodnija u vlastitom izražavanju „kako bi produkt njihova rada proizišao iz njihove iskrenosti, kreativnosti i originalnosti“ (Balić Šimrak i sur., 2010).

5.1. Razvoj likovnog izražavanja i stvaranja u djece

Prema Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) „u razdoblju od rođenja do godine i pol starosti djeca nemaju sposobnosti niti potrebe za likovnim izražavanjem jer im predstave nisu izrazito jasne, a motorika ruke nedovoljno razvijena“ (Herceg i sur., 2010:53). Grgurić i Jakubin (1996) navode nekoliko procesa sazrijevanja i učenja u razvitku djetetovog likovnog

izražavanja i stvaranja: „(1) razvitak psihomotorike ruke, šake i prstiju te ovladavanje instrumentom rada (olovkom, kistom), (2) spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj, (3) razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline i to od simbolizacije, preko prikazivanja onoga što dijete „zna“ o okolini (intelektualni realizam), pa do prikazivanja onoga što stvarno objektivno može vidjeti u okolini (vizualni realizam)“ (Grgurić i Jakubin, 1996:30). Kod većine autora nalazimo osnovni model periodizacije dječjeg likovnog izražavanja i stvaranja gdje se navode tri osnovne faze:

1. Faza šaranja (od 1,5 do 4 godine): U ovoj fazi prevladava djetetov užitak pri povlačenju linija. Šare se mijenjaju od jednostavnih crta do kružnih crta. Ta pojava kružnih crta označava početne pokušaje djeteta da konkretizira neki prikaz. (Herceg i sur., 2010). Pred kraj faze dijete počinje davati crtežima ime.
2. Faza dječjeg realizma (od 4 do 10 godina):
 - a. Rana faza dječjeg realizma ili faza sheme (od 4 do 6 godina): U ovoj fazi djeca prikazuju prepoznatljive figure s jednostavnim elementima. Vidljiva je dječja namjera iako je prikaz oskudan. Ono što i je prikazano upućuje nas da je upravo to važno za dijete.
 - b. Faza intelektualnog realizma (od 6 do 11 godina): U ovoj se fazi realnost prikaza figura i objekata povećava. Djeca počinju prikazivati pokret, profil i osnovni prostorni odnosi (Herceg i sur., 2010).
3. Faza vizualnog ili optičkog realizma (od 11 do 14 godina): U ovoj fazi dolazi do zanemarivanja znanja o predmetima i njihovim odnosima radi prikazivanja njihovih prividnih odnosa (Grgurić i Jakubin, 1996).

Karlavaris (1991) ističe da su kratki zastoji u razvoju likovnog izražavanja i stvaranja potpuno normalni te da prijelaz iz jedne u drugu fazu nije isti za svu djecu već varira zbog utjecaja okoline i različitog ritma razvoja svakog djeteta (Karlavaris, 1991).

5.2. Likovna kreativnost

Grgurić i Jakubin (1996) kreativnost definiraju kao „sposobnost povezivanja dosada nepovezanih informacija i na taj način iznalaženje novih rješenja“ (Grgurić i Jakubin, 1996: 79) te kao proces koji se odlikuje maštom, originalnošću, smislom za bitno i kritičnošću (Grgurić i Jakubin, 1996), dok ju Karlavaris (1991) opisuje kao splet obilježja intelekta, osobnosti, motivacije i emotivnosti koji u svojoj umjerenosti predstavljaju osnovu stvaralaštva (Karlavaris, 1991). Huzjak (2006) navodi da se kao osobine kreativnosti uzimaju dva elementa: (1) kreativni pojedinac uočava, doživljava i kombinira stvari i pojave na nov i originalan način, (2) kreativni pojedinac stvara drugačije i neuobičajene ideje i djela (Huzjak, 2006).

Budući da postoje razne teorije o kreativnosti, u likovnoj kulturi najčešće se koriste faktori koje je uočio J.P. Guilford. On je napravio popis od 120 faktora kreativnosti, ali se u likovnoj kulturi koristi šest faktora koji mogu biti faktori i opće kao i likovne kreativnosti (Herceg i sur., 2010). Tih se šest faktora može podijeliti na kvantitativne i kvalitativne:

kvantitativni:

- a. fluentnost – raspolaganje bogatstvom ideja; lak i brz tijek misli
- b. redefinicija – sposobnost uporabe poznatoga na novi način, odnosno nova upotreba likovnih sadržaja
- c. elaboracija – sposobnost organiziranja procesa istraživanja i komponiranja završnog postignuća, odnosno razrađivanje originalne ideje u detalje

kvalitativni:

- d. originalnost – sposobnost da se otkriju potpuno nove ideje, odnosno odstupanje od već poznatih rješenja
- e. fleksibilnost – lako napuštanje uhodanih puteva; elastično mišljenje
- f. osjetljivost za probleme – sposobnost uočavanja i rješavanja problema (Grgurić i Jakubin, 1996; Herceg i sur., 2010).

Kreativnost obuhvaća dva usko vezana pojma: proces i produkt. Grgurić i Jakubin (1996) navode da je divergentno mišljenje proces koji je pod pretpostavkom dolaženja do novog

likovnog djela. Iskustvo, znanje i mogućnost povezivanja udaljenih dijelova iskustva potrebni su za proizvodnju novog likovnog djela. Što je taj fond dublji, veća je mogućnost stvaranja novog i originalnog djela. Nasuprot tome, umjetnik bi trebao biti i slobodan od iskustva, neopterećen i imati spontani pogled kako bi zanemario ograničenja oblika njegove ranije pojavnosti. Isti autori tvrde da se u dječjem likovnom izražavanju i stvaranju više može očekivati kreativni proces nego li kreativno realiziran likovni produkt. Napominju i da ukoliko je proces kreativno vođen i likovni produkt bit će kreativan (Grgurić i Jakubin, 1996).

5.3. Poticanje kreativnosti

Irving Taylor razvio je shemu razvoja kreativnosti te ju svrstava u pet stupnjeva prema doprinosu originalnosti:

1. kreativnost spontane aktivnosti – samostalno izražavanje; spontan djetetov izraz
2. kreativnost usmjerene aktivnosti – spontano izražavanje uz svjesno nastojanje za poboljšanjem i postizanjem sličnosti s realnim objektom
3. kreativnost invencije – opažanje i izražavanje novih likovnih odnosa
4. kreativnost inovacije – donošenje značajnih promjena u likovnom izrazu unošenjem složenijih likovno-jezičnih i tehničkih mogućnosti
5. kreativnost stvaranja – stvaranje potpuno novih likovno-pojmovnih stilova i sustava

Grgurić i Jakubin (1996) navode da se ukoliko prihvatimo shemu kreativnosti Irvinga Taylora, u kojoj je potpuno novi likovni produkt prisutan samo na 5. stupnju, može zaključiti da se dječja kreativnost definira u prva tri stupnja, a ponekad i djelomično u četvrtom.

Autori također navode da se kreativnost djece i kreativnost odraslih ne mogu procjenjivati jednakim kriterijima jer ne proizlaze iz istih misaonih pretpostavki. Kreativnost odraslog čovjeka procjenjujemo po konačnom produktu, dok je u dječjoj kreativnosti važan proces. Iz ovoga se može zaključiti da kreativnost nije znanje i fond činjenica ili nešto što možemo usaditi

u dijete obrazovanjem već je ona pristup problemu, način rada i stvaralački proces (Grgurić i Jakubin, 1996).

Kreativnost učenika ne ovisi o sadržaju nastave likovne kulture ili o metodama rada, već o učiteljevoj spremnosti da pred učenike stavi likovni problem te ih potiče na originalnost i domišljatost pri njegovom rješavanju. Provođenjem divergentnog mišljenja utječemo na učeničku kreativnu aktivnost, a time i na njegov stvaralački potencijal. Kreativan učitelj zapravo istražuje umjetnost zajedno s učenicima te pronalazi različite prilike i poticaje kako bi za učenike stvorio poticajnu stvaralačku sredinu.

Za poticanje kreativnosti u nastavi likovne kulture važno je da učitelj stvori ohrabrujuću stvaralačku atmosferu u razredu. On mora kroz likovne aktivnosti poticati učenike da ne traže jedno „točno“ rješenje već da teže domišljatosti i originalnosti. Poticati kreativnost kod učenika može se i korištenjem učeničkih zapažanja i iskustva kao izvora učenja. Učenici već u sebi nose neopterećenost i iskrenost te im zbog toga ne treba davati gotova likovna rješenja već ih treba usmjeravati na slobodno izražavanje postavljanjem pred njih likovnih problema i omogućavanjem rada s različitim likovnim tehnikama. Također, upoznavanjem učenika s različitim umjetnicima i njihovim radovima te posjetima muzejima i galerijama možemo poticati učeničko kreativno stvaralaštvo.

6. LIKOVNO-UMJETNIČKO DJELO U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Doživljavanje, odnosno recepcija umjetničkog djela, složeni je proces koji sadržava i elemente kreativnosti. Doživljaj likovnog djela predstavlja reprodukciju doživljaja i uzbuđenja umjetnika u trenutku stvaranja djela u promatračevoj svijesti. Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) navode da su mogućnosti interpretacije likovno umjetničkog djela vrlo različite budući da je likovno- umjetničko djelo otvoreno i slojevito. Prema autorima te interpretacije ovise o duhovnom bogatstvu promatrača i njegovu iskustvu u recepciji likovno-umjetničkih djela (Herceg i sur., 2010). Kušćević (2016) napominje da su umjetnička produkcija i recepcija međusobno uvjetovane te da ovise o komunikaciji, emocionalnim faktorima, socijalnoj funkciji i kulturnoj konstelaciji (Kušćević, 2016).

Karlavaris (1991) ističe da djeca određenog uzrasta mogu prihvatiti poruke sa onih likovno-umjetničkih djela koja odgovaraju njihovim misaonim i emocionalnim strukturama i odgovarajućem životnom iskustvu (Karlavaris, 1991:87). Također navodi da djeca ranije i lakše opažaju neku likovnu pojavu u prirodi, nego na likovno-umjetničkom djelu. Isto tako lakše uočavaju neku likovnu pojavu na likovno-umjetničkom djelu, nego li što tu pojavu mogu primijeniti u svom stvaralačkom radu. Zaključuje da dječja zapažanja idu u prosjeku oko dvije godine ispred njegovih likovnih mogućnosti (Karlavaris, 1991).

6.1. Primjerenost izbora likovno-umjetničkih djela namijenjenih pojedinim uzrastima učenika

Likovni umjetnici ne stvaraju djela namijenjena djeci kao što je to slučaj s književnicima i glazbenicima. Isto tako ne postoji i dječja likovna umjetnost kao što postoji dječja književnost, glazba, film. Karlavaris (1991) ističe da zbog toga dolazi do teškoća u estetskom procjenjivanju likovno-umjetničkih djela (Karlavaris, 1991).

Izbor likovno-umjetničkih djela ne smije biti slučajan, već je potrebno iz velikog fonda likovnih djela izabrati ona koja odgovaraju pojedinim uzrastima učenika. Duh i Zupančič (2009) navode kriterije za izbor likovno-umjetničkih djela i autora: „važnost autora i njegova rada (načelo kvalitete), tipičnost autora i njegova rada (tipični predstavnici pojedinih stilova), zornost radova (ilustracija određenog načina likovnog izražavanja), sadržajna primjerenost radova (izbor radova koji nisu prekompleksni i ne zahtijevaju prethodna znanja, a također i nemaju ekstremne prikaze nasilja, golotinje, spolnosti), praktično-izvedbena primjerenost djela (izabiremo djela na temelju kojih se osvještava određeni likovni zadatak)“ (Duh i Zupančič, 2009:61).

Karlavaris (1991) parafrizira zaključke mnogih istraživanja koja navode da djeca od šest do devet godina starosti preferiraju likovno-umjetnička djela jasnih kontura, dekorativnih i intenzivnih boja, nenaglašene plastike, teksture i prostora. U odnosu na temu likovno-umjetničkih djela, djeca ove dobi preferiraju teme koje su im razumljive ili u kojima se događa neka prepoznatljiva radnja što znači da im odgovaraju figuralna kompozicija, figure sa životinjama i životinjski motivi. Djeca od devet do dvanaest godina starosti preferiraju likovno-umjetnička djela realističnog karaktera bez kontrasta svijetlo-tamno, bez pretjerane iluzije prostora ili teksture. U obzir dolaze portreti, interijeri pa čak i mrtva priroda (Karlavaris, 1991). Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) zaključuju da je pri izboru likovno-umjetničkog djela važna tema djela jer mora biti primjerena mogućnostima razumijevanja učenika, motiv te stilska obilježja (Herceg i sur., 2010).

6.2. Komunikacija s likovno-umjetničkim djelom

Likovno-umjetničko djelo u nastavi likovne kulture predstavlja poticaj uz pomoć kojeg se učenicima pojašnjava određeni likovni zadatak te ono svojom slojevitosti i otvorenosti doprinosi razvoju ueničkog iskustva u spoznaji svijeta, odnosno doprinosi intelektualnom, moralnom i estetskom razvoju učenika (Kušević, 2016). Autorica dalje tvrdi „da bi djeca shvatila značenje likovno-umjetničkih djela koja nisu primarno njima namijenjena, potrebno je učenike uvoditi u slojevitost likovnog djela kako bi razvijali svoju likovno-vizualnu, a time i kulturno-estetsku osjetljivost“ (Kušević, 2016:46).

Petrač (2015) navodi da učenici usvajaju likovne vrednote kao što je sposobnost percipiranja i prepoznavanja likovnih pojmova kroz razgovor s likovno-umjetničkim djelom. Također tada postaju i svjesni doživljaja koje djelo pobuđuje. Dalje ističe da djeca opažanje i prihvaćanje likovno-umjetničkih djela provode analiziranjem teme i motiva, i prepričavanjem tematskog sadržaja te analiziranjem djela s aspekta likovnog jezika, odnosno analize likovne forme (Petrač, 2015). Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) tvrde da učitelj učenicima mora objasniti sve elemente i pojavnosti likovne umjetnosti na učenicima razumljiv način. Predlažu analizu likovno-umjetničkog djela kroz tri cjeline:

- 1) Materijalna egzistencija likovnog djela (fizička realnost likovnog djela): motiv ili povod, materijal ili medij, oblikovna struktura, likovna poruka
- 2) kvalitete koje u djelo unosi umjetnik: likovna kreativnost, individualnost umjetnika, metoda oblikovanja
- 3) kvalitete koje u djelo unose promatrači: utjecaj vremena (stil i pravac), utjecaj geografskog područja (nacionalne i regionalne značajke), utjecaj socijalnih faktora (Herceg i sur., 2010).

Kuščević (2016) zaključuje da „učenje na sadržajima likovnih umjetnosti ne samo da uključuje stjecanje znanja o likovno-umjetničkim djelima i razvoj strategija u svrhu razumijevanja navedenih djela, već uključuje i sposobnost za kulturno izgrađivanje djece i mladih“ (Kuščević, 2016).

6.3. Važnost komunikacije s djelima likovnih umjetnosti

Važnost upoznavanja učenika s djelima likovnih umjetnosti leži u formiranju dječjeg ukusa i stava prema umjetničkim djelima. Komunikacijom s likovno-umjetničkim djelima učenicima omogućavamo intelektualni, estetski i moralni razvoj jer doživljavanje umjetničkih djela u učenicima potiče razmišljanje na različitim razinama. Promatranje i doživljavanje umjetničkih djela učenike također potiče da osvijeste vlastite emocije. Bitno je naglasiti da komunikacija učenika razredne nastave likovne kulture s likovnim djelima omogućuje kulturno izgrađivanje djece.

Grgurić i Jakubin (1996) navode da važnost komunikacije s djelima likovnih umjetnosti leži u oslobađanju sposobnosti i sklonosti djece za likovno izražavanje i stvaranje. Promatranjem i analizom likovno-umjetničkih djela ona postaju sadržajem dječje svijesti te tako potiču maštu za likovna ostvarenja (Grgurić i Jakubin, 1996).

7. METODE METODIKE LIKOVNE KULTURE

Nastavne metode su znanstveno i putem eksperimenta dokazani načini učinkovite komunikacije između nastavnika i učenika u procesu prenošenja i stjecanja znanja i vještina, razvoju kompetencija i olakšavanju razvoja svih osobnih potencijala u procesu poučavanja i učenja (Duh i Zupančič, 2011:63). Isti autori dalje navode da se nastavne metode odnose i na rad nastavnika kao i na rad učenika te da su usmjerene ka komunikacijskom procesu u razredu i k slanju i strukturiranju informacija u procesu učenja. Također naglašavaju da su važan dio nastave likovne kulture jer pokazuju način na koji će učitelj dovesti učenike do nastavnog cilja. Razlike u interpretaciji nastavnih metoda javljaju se zbog različitih gledišta i elemenata koji se smatraju nastavnim metodama (Duh i Zupančič, 2011). Razlikujemo opće metode i specifične likove metode.

7.1. Opće metode Metodike likovne kulture

Većina autora navode gotovo jednake opće nastavne metode koje se koriste u nastavi svih predmeta pa tako i u nastavi likovne kulture. Babić (1978) navodi kombiniranu metodu koja se sastoji od metode usmenog izlaganja, metode razgovora i metode demonstracije (Babić, 1978). Herceg, Rončević i Karlavaris (2010) te Roca (1981) Babićevim metodama usmenog izlaganja, razgovora i demonstracije dodaju još i metodu rada na tekstu, metodu grafičkih radova i metodu laboratorijskog rada (praktični rad učenika) (Herceg i sur., 2010; Roca, 1981). Grgurić i Jakubin (1996) povrh već navedenih nastavnih metoda dodaju metodu analitičkog promatranja, metodu likovnog scenarija, metodu građenja, metodu kombiniranja, metodu variranja i metodu razlaganja (Grgurić i Jakubin, 1996). Sve se ove metode mogu koristiti u nastavi likovne kulture kada se djeci pojašnjavaju teorijski sadržaji, tehnički postupak, oblikovna zakonitost ili značajke nekog stila.

7.2. Specifične metode Metodike likovne kulture

Duh i Zupančič (2011) specifične nastavne metode u nastavi likovne kulture definiraju kao „skup metoda rada koje se koriste u rješavanju određenih zadataka, u usvajanju znanja, vještina i navika u svrhu postizanja krajnjeg nastavnog cilja što je prije moguće“ te tvrde da specifične nastavne metode likovne kulture „proizlaze iz osnovnih obilježja estetskog fenomena u didaktičkim procesima“ (Duh i Zupančič, 2011:64). Nastavnici likovne kulture u svome radu odabiru i koriste metode koje su prikladne za postizanje posebnih ciljeva likovne kulture. U nastavi likovne kulture, Karlavaris (1991) razlikuje ove specifične metode:

1. Metoda likovno- estetske komunikacije: Bit je ove metode likovno kultiviranje djece tako da razlikuju znanstvenu komunikaciju od estetske i da kvalitetu estetskih poruka podižu tijekom vlastitog razvoja. Unutar ove metode razlikujemo dvije podvrste:
 - a) Metoda estetskog kultiviranja: Cilj je ove metode tijekom likovnog procesa postići estetski kvalitativno napredovanje dječje ličnosti.
 - b) Metoda umnožavanja i elaboriranja senzibiliteta: Cilj je ove metode kroz likovne aktivnosti postupno ostvariti likovnu zrelost kod djece.
2. Metoda istraživanja: Ova metoda podrazumijeva kreativnu aktivnost učenika na likovnom planu te polazi od zakonitosti razvoja kreativnosti. Unutar ove metode razlikujemo dvije podvrste:
 - a) Metoda transponiranja: Ova metoda podrazumijeva da se skoro sve aktivnosti u likovnom oblikovanju odvijaju po nepredvidivom procesu izmjenjivanja postojećeg.
 - b) Metoda posrednih stimulansa: Ova metoda podrazumijeva da se likovna aktivnost nikada ne odvija u direktnom, faktografskom komuniciranju, već u neizravnom alegorijskom.
3. Metoda kompleksnosti: Ova metoda ukazuje da se u procesu likovnih aktivnosti ne može ići jednosmjerno, s isključivo jednim likovnim problemom i jednim rješenjem jer se u kreativnim procesima ne može sve predvidjeti i ograničiti. Unutar ove metode razlikujemo dvije podvrste:
 - a) Metoda preplitanja: Ova metoda ukazuje na nužnost preplitanja nastavničke i učeničke aktivnosti, racionalnih i emocionalnih cjelina, teorijskih i praktičnih aktivnosti.

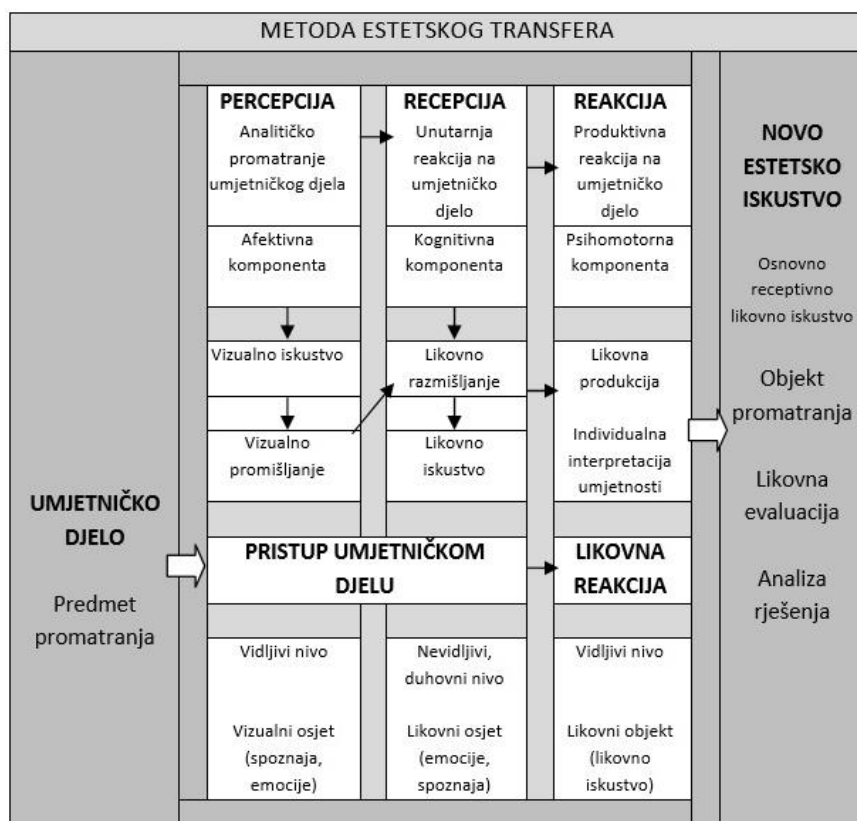
- b) Metoda naizmjeničnih utjecaja: Ova metoda uvažava složenost likovnog fenomena te potrebu uporabe svih elemenata složenosti na poseban način.
4. Metoda autonomnih postupaka: Ova metoda polazi od pretpostavke da je likovni razvoj individualan i da zato treba za svaku individualnost odabrati poseban postupak primjeren ritmu i specifičnostima njegova razvoja. Unutar ove metode razlikujemo dvije podvrste:
- a) Metoda alternativa i varijanti: Ova metoda podrazumijeva da svako dijete na zadani likovni problem može tražiti različite načine rješenja danog problema.
- b) Metoda osvješćivanja likovnog senzibiliteta: Ova metoda podrazumijeva da se rad ne odvija stihijski već da učitelj osmišljava aktivnosti i ostvaruje određene rezultate u smislu sinteze doživljajnih i racionalnih komponenata (Karlavaris, 1991).

Nastava moderne Likovne kulture razvija se sukladno razvoju pedagogije, psihologije i didaktike te pri tome stvara moderne specifične metode u nastavi likovne kulture. Jedna od tih metoda je i metoda estetskog transfera (Duh i Zupančič, 2011).

7.2.1. Metoda estetskog transfera

Prema Duh i Zupančič (2011) metoda estetskog transfera osigurava nam da reprodukcija i nastava likovne umjetnosti ne prenose samo informativne podatke nego i estetske komponente umjetničkog djela. Kod metode estetskog transfera potrebno je omogućiti da promatranje odabranih umjetničkih djela vodi do interakcije između učenika i umjetničkog djela, pri čemu je osjetilni podražaj izravno povezan sa sjećanjima, iskustvima, osjećajima i asocijacijama. Budući da je interakcija s umjetničkim djelom osobna stvar svakog učenika, učitelj treba odrediti odgovarajuće uvjete u razredu koji će omogućiti djeci da izraze svoje osobno mišljenje bez zadržke (Duh i Zupančič, 2011). Autori dalje navode da djeca mogu reagirati na intelektualnom, asocijativnom ili emocionalnom području te da se ovi tipovi reagiranja mijenjaju jer ovise o promatraču i umjetničkom djelu. Doživljaj umjetničkog djela može dovesti do likovne reakcije koja će biti novo estetsko iskustvo te će predstavljati individualno rješenje svakog djeteta (Duh i Zupančič, 2011).

Da bi djeca mogla uživati i reagirati na sadržaj, prvo ih moraju primijetiti, tvrde Duh i Zupančič (2011). Zbog toga je važno da učenici usvoje tehnike gledanja estetskih objekata s obzirom na njihove izravno vidljive kvalitete. U metodi estetskog transfera ti procesi su prošireni kako bi izazvali praktičnu likovnu i kreativnu reakciju, pa zbog toga ova metoda sadrži tri faze: (1) percepciju (percepcija umjetničkog djela svim osjetilima), (2) recepciju (iskazivanje slika riječima) i (3) reakciju (aktivnost, produktivna reakcija na umjetničko djelo) (Duh i Zupančič, 2011).

Slika 4. Prikaz metode estetskog transfera

Duh i Zupančič (2011) ističu da je u percepciji umjetničkog djela potrebno poticati učeničku emocionalnu reakciju, koja je važan dio pristupa i koja nastaje pri kontaktu s umjetničkim djelom. Emocionalna je reakcija individualni proces svake osobe i vodi od vizualnog iskustva do vizualnog razmišljanja. Navode i da je recepcija unutarnja reakcija na umjetničko djelo, odnosno refleksija o onome što se primilo i iskusilo te da proces recepcije umjetničkog djela podrazumijeva sposobnost zamjećivanja pomoću svjesnih i racionalnih kao i emocionalnih i spontanijih komponenti (Duh i Zupančič, 2011). Dalje navode da je reakcija pojedinačan produktivan odgovor na umjetničko djelo te da predstavlja psihomotornu komponentu metode

estetskog transfera. Faza reakcije uvjetovana je s dobi učenika, njihovim znanjem o umjetnosti i stupnjem razvijenosti njihovih likovnih kompetencija i vještina. Autori također ističu da reakcija visi o području likovnog dizajna i odabranoj likovnoj tehnici. Zaključuju da korištenje metode estetskog transfera pozitivno utječe na oblikovanje učeničkog likovnog ukusa (Duh i Zupančič, 2011).

8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

8.1. Cilj istraživanja

Osnovna je svrha ovog istraživanja ispitati na koji način djela suvremene umjetnice OKO kao likovni poticaj utječu na likovni izraz djece rane školske dobi. Budući da se većina učenika rijetko susretala sa suvremenom umjetnošću na nastavi Likovne kulture važno je ispitati i učeničku spremnost na prihvatanje novih sadržaja i oblika učenja. Također cilj je istraživanja istražiti postoje li razlike u poznavanju lika i djela umjetnice OKO te razlike u prihvatanju novih znanja i sadržaja između učenika prvih i četvrtih razreda.

8.2. Istraživačko pitanje

Na koji način djela suvremene umjetnice OKO kao likovni poticaj utječu na likovni izraz djece rane školske dobi te kolika je učenička spremnost na prihvatanje novih znanja i sadržaja u nastavi likovne kulture s obzirom na dob.

8.3. Hipoteze

Testiranje hipoteza predstavlja sistematski proces kojim provjeravamo potvrđuju li podaci prikupljeni unutar određenog istraživanja testirane znanstvene teorije i hipoteze. Proviđi se kroz nekoliko koraka koji započinju formuliranjem hipoteze koja predstavlja odgovor na postavljeno istraživačko pitanje, nastavljaju se odabirom i provođenjem prikladnog statističkog postupka, a završavaju odlukom o valjanosti postavljene hipoteze (Bubić, 2012/2013:45).

Za ovo istraživanje postavljene su sljedeće hipoteze:

Hg: Očekuje se da učenici različitog uzrasta različito doživljavaju likovna djela umjetnice OKO te njezin način stvaranja likovnih djela.

H1: Postoji razlika između uzrasta učenika i sklonosti prema liku umjetnice OKO.

H2: Postoji razlika između uzrasta učenika i doživljaja crteža umjetnice OKO.

H3: Postoji razlika između uzrasta učenika i sklonosti ka pojedinačnim crtežima umjetnice OKO.

H4: Postoji razlika u prihvaćanju novih znanja i sadržaja između učenika prvih i četvrtih razreda.

8.4. Uzorak

Istraživanje je provedeno na učenicima i učenicama nižih razreda osnovne škole. Uzorak je činilo 68 učenika (N=68), odnosno učenica. Među ispitanom djecom bilo je 32 učenika i 36 učenica. U istraživanju su sudjelovali učenici prvih i četvrtih razreda. Od ukupno 38 ispitanika prvih razreda, 14 ispitanika su dječaci, a 24 ispitanika su djevojčice. U četvrtim razredima ukupan broj ispitanika je 30, od toga 18 dječaka i 12 djevojčica.

S ravnateljem i pedagoginjom osnovne škole Matije Petra Katančića dogovoren je sastanak na kojem su im detaljno objašnjeni tema, ciljevi te postupak istraživanja. Ravnatelj je dao svoj pristanak za sudjelovanje škole u istraživanju potpisom suglasnosti za provođenje istraživanja među učenicima njegove škole. Zamolba je ranije bila pregledana i potpisana od strane mentorice, doc. art. mr. Jelene Kovačević. Učiteljice u čijim sam razredima provodila istraživanje pokazale zanimanje za temu istraživanja te mi dale potpunu slobodu u izvođenju istraživanja.

Istraživanje je provedeno 3. svibnja 2016. te 3. svibnja 2017. godine u osnovnoj školi Matije Petra Katančića u Valpovu.

8.5. Instrumenti istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja konstruirana je anketa. S učenicima sam prije ispunjavanja ankete detaljno proučila sva pitanja te im objasnila i razriješila nedoumice koje su imali. Također budući da učenici nisu bili upoznati s radom suvremene umjetnice OKO, prije ispunjavanja ankete, u uvodnom dijelu sata likovne kulture, upoznala sam ih s umjetnicom te njezinim radom. Kako se radilo o učenicima prvih i četvrtih razreda osnovne škole, anketa se sastojala od sedam jednostavnih pitanja dvostrukog i višestrukog izbora. Prvo se pitanje odnosilo na spol učenika. Drugo pitanje odnosilo se na razred koji učenik pohađa. Treće, četvrto i peto pitanje bili su pitanja dvostrukog izbora i ispitivali su učeničke stavove i dojmove prema liku i djelu umjetnice OKO kako bi se utvrdila učenička spremnost na prihvaćanje novih znanja i sadržaja u nastavi likovne kulture. Šesto pitanje bilo je pitanje višestrukog izbora te je od učenika zatraženo da izaberu od ranije prikazanih djela umjetnice OKO ono koje im se najviše sviđalo. Sedmo pitanje je pitanje dvostrukog izbora i ispitivalo je učeničku spremnost na precrtavanje djela umjetnice OKO. Anketa je u cijelosti dostupna u Prilogu 1. Vrijeme ispunjavanja ankete bilo je neograničeno te je anketa bila anonimna.

8.6. Postupak

Dopuštenje za istraživanje zatraženo je od ravnatelja osnovne škole Matije Petra Katančića u Valpovu. Obavljen je informativni razgovor s ravnateljem i pedagoginjom škole u kojem im je objašnjena tema, cilj i način provođenja istraživanja. Ravnatelj je pristao na provedbu istraživanja te je potpisao suglasnost za provedene istraživanja na učenicima škole.

Nakon razgovora zajedno s pedagoginjom istraživač je pitao učitelje prvih i četvrtih razreda jesu li zainteresirani sudjelovati u istraživanju sa svojim razredom. Učiteljicama koje su pristale sa svojim razredom sudjelovati u istraživanju dostavljena je priprava za blok sat likovne kulture na kojem bi istraživanje bilo provedeno, upitnik koji učenici trebaju popuniti i suglasnost roditelja. Učiteljice su bile zamoljene da učenicima podijele obrazac za suglasnost roditelja te prije provedbe istraživanja prikupe popunjene obrasce kako bi istraživač znao čije rezultate ne

koristiti u istraživanju budući da roditelji tih učenika nisu dali pristanak. Priprava za nastavni sat likovne kulture za prvi razred u cijelosti je dostupna u Prilogu 2., a priprava za nastavni sat likovne kulture za četvrti razred u Prilogu 3.

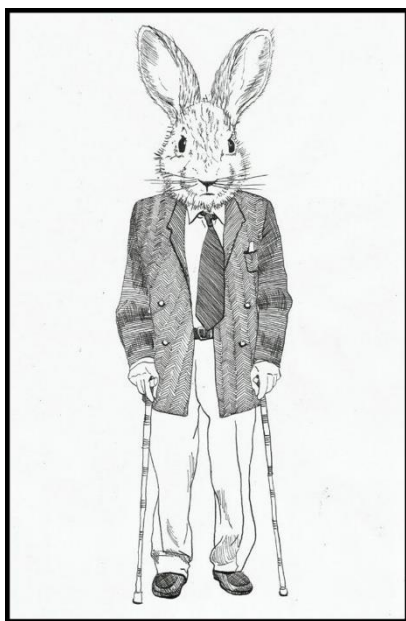
Učenicima je u uvodnom dijelu sata prikazana fotografija umjetnice OKO na kojoj joj se ne vidi lice. Kroz razgovor saznala sam učeničke prve dojmove o umjetnici. U motivaciji učenici su saznali informacije o umjetnici OKO, njenom radu i tehnikama koje koristi. Učenicima sam zatim pokazala četiri reprodukcije radova umjetnice OKO ovim slijedom:

Slika 4. Reprodukcijska 1

Slika 5. Reprodukcijska 2

Slika 6. Reprodukcija 3

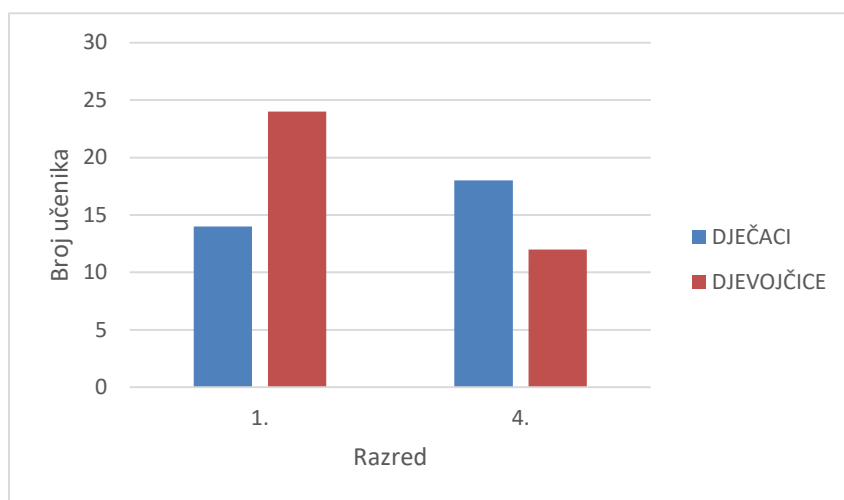

Slika 6. Reprodukcija 4

S učenicima sam prvo razgovarala o njihovim dojmovima vezanima za djela, a nakon toga o likovnim elementima i likovnom problemu. U najavi zadatka objasnila sam im kako da popune upitnik, ponovili smo o tehnici tuša i pera te sam im objasnila zadatak crtanja vlastitog doživljaja crteža koje vide na ploči. Nakon što su učenici završili svoje likovne radove zajednički smo ih pogledali te kroz razgovor ponovili o likovnom problemu kojim smo se bavili. Kao što je ranije navedeno, obje pripreve s detaljnim opisom sata dostupne su u Prilogu 2. i Prilogu 3.

9. REZULTATI

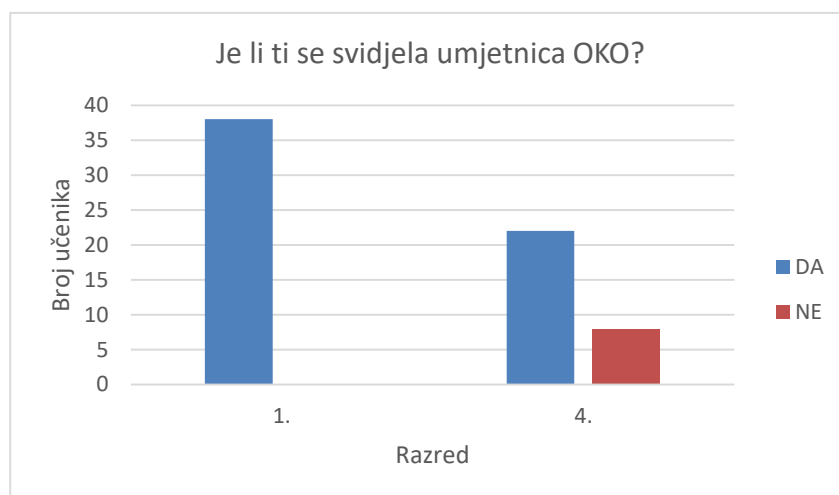
Anketni upitnik sastoji se od 7 pitanja koja su dvostrukog izbora i višestrukog izbora. Od ukupnog broja pitanja šest je bilo dvostrukog izbora, a jedno višestrukog izbora. Ispunili su ga učenici prvih i četvrtih razreda OŠ Matije Petra Katančića u Valpovu. U ispitivanju je sudjelovalo 68 učenika ($N = 68$). Po završetku ispitivanja i prikupljanju podataka utvrđeno je da nijedna anketa nije bila nevaljana. Razred koji pohađaju i spol učenika bila su prva dva pitanja anketnog upitnika.

Graf 1. Broj učenika prema spolu i razredu

Od ukupno 38 ispitanika prvih razreda, 14 ispitanika su dječaci (36,84%) , a 24 ispitanika su djevojčice (63,16%). U četvrtim razredima ukupan broj ispitanika je 30, od toga 18 dječaka (60%) i 12 djevojčica (40%).

Treće pitanje u anketnom upitniku bilo je pitanje dvostrukog izbora, a odnosilo se na stavove učenika o umjetnici OKO. Na pitanje „Je li ti se svidjela umjetnica OKO?“, potvrdno je odgovorilo 60 učenika, odnosno 88,24%, dok je samo 8 učenika, odnosno 11,76%, odgovorilo da im se nije svidjela umjetnica OKO.

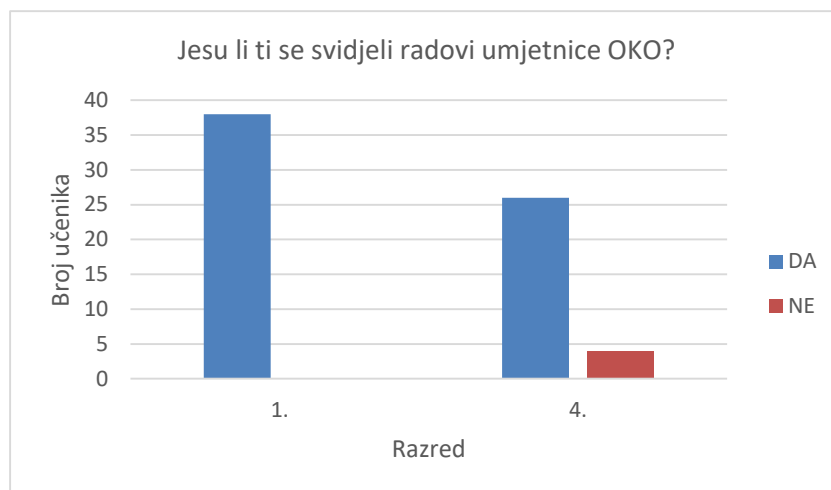
Graf 2. Učenici kojima se svidjela/nije svidjela umjetnica OKO

Svi su ispitanici prvih razreda (N=38) odgovorili potvrdno. U četvrtim su se razredima 22 ispitanika, odnosno 73,33% izjasnila da im se umjetnica OKO svidjela, dok se 8 učenika, odnosno 26,67%, izjasnilo da im se umjetnica Oko nije svidjela.

Ovim se potvrđuje hipoteza H1: Postoji razlika između uzrasta učenika i sklonosti prema liku umjetnice OKO te se potvrđuje i glavna hipoteza Hg: Očekuje se da učenici različitog uzrasta različito doživljavaju likovna djela umjetnice OKO te njezin način stvaranja likovnih djela.

Velik broj potvrdnih odgovora na pitanje „Je li ti se svidjela umjetnica OKO?“ ukazuje na zanimanje učenika za nove sadržaje iz područja likovne kulture.

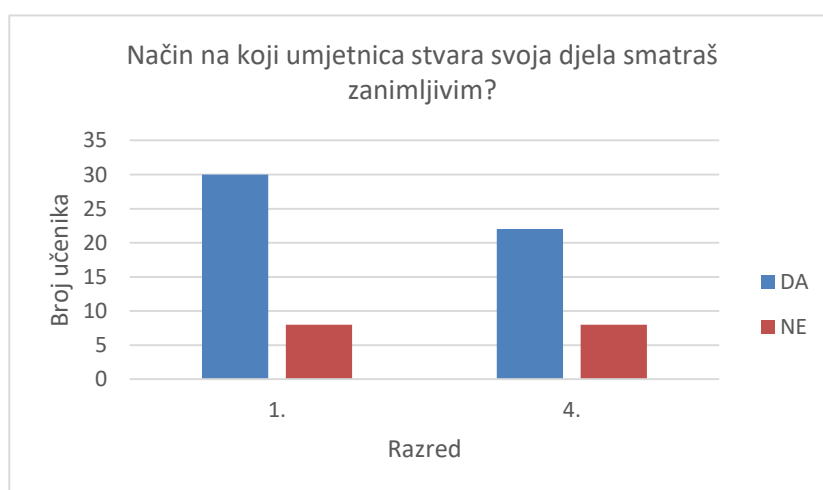
Četvrto je pitanje u anketnom upitniku bilo pitanje dvostrukog izbora, a odnosilo se na stav učenika prema djelima umjetnice OKO. Na ploči su za vrijeme rješavanja anketnog upitnika bile izložene reprodukcije ranije spomenutih djela umjetnice OKO. Na pitanje „Jesu li ti se svidjeli radovi umjetnice OKO?“, potvrdno je odgovorilo 64 učenika, odnosno 94,12%, dok su samo 4 učenika, odnosno 5,88%, odgovorili da im se nisu svidjeli radovi umjetnice OKO.

Graf 3. Učenici kojima su se svidjeli/nisu svidjeli radovi umjetnice OKO

Svi su ispitanici prvih razreda (N=38) odgovorili da su im se svidjeli radovi umjetnice OKO. U četvrtim se razredima 26 ispitanika, odnosno 86,67% izjasnilo da su im se radovi umjetnice OKO svidjeli, dok se samo 4 učenika, odnosno 13,33%, izjasnilo da im se radovi umjetnice OKO nisu svidjeli.

Peto je pitanje u anketnom upitniku bilo pitanje dvostrukog izbora, a odnosilo se na to smatraju li učenici da je način na koji umjetnica OKO stvara svoja djela zanimljiv. Na pitanje „Način na koji umjetnica OKO stvara svoja djela smatraš zanimljivim:“, potvrdno je odgovorilo 52 učenika, odnosno 76,47%, dok je 16 učenika, odnosno 23,53%, odgovorilo da im način na koji umjetnica OKO stvara svoja djela nije zanimljiv.

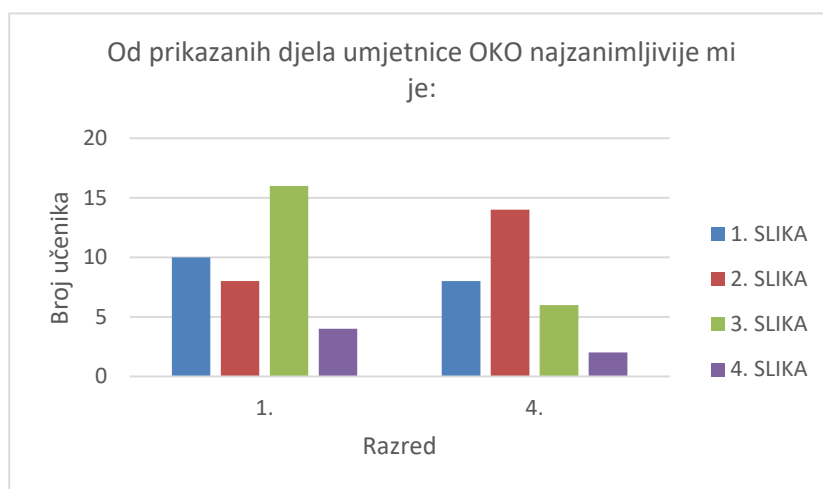
Graf 4. Učenici koji smatraju da je način na koji umjetnica stvara svoja djela zanimljiv/nezanimljiv

U prvim se razredima 30 učenika, odnosno 78,95%, izjasnilo da im je način na koji umjetnica stvara zanimljiv, dok se 8 učenika, odnosno 21,05%, izjasnilo da im je način na koji umjetnica stvara nezanimljiv. U četvrtim su se razredima 22 ispitanika, odnosno 73,33% izjasnila potvrdno, dok se 8 učenika, odnosno 26,67%, izjasnilo da im je način na koji umjetnica stvara svoja djela nezanimljiv.

Ovim se potvrđuje hipoteza H2: Postoji razlika između uzrasta učenika i doživljaja crteža umjetnice OKO te se potvrđuje i glavna hipoteza Hg: Očekuje se da učenici različitog uzrasta različito doživljavaju likovna djela umjetnice OKO te njezin način stvaranja likovnih djela.

U pitanju Jesu li ti se svidjeli radovi umjetnice OKO, prvi razred pokazuje veću sklonost, dok je gotovo podjednak postotak učenika odgovorio pozitivno, odnosno negativno na pitanje o zanimljivosti načina stvaranja djela, što upućuje na dosljednost i odlučan stav učenika prema djelima umjetnice OKO.

Šesto je pitanje u anketnom upitniku bilo pitanje višestrukog izbora, a odnosilo se na učenički izbor djela umjetnice OKO koje im se najviše svidjelo. Učenici su mogli birati od četiri ranije spomenute reprodukcije koje su bile na ploči i obilježene brojevima. Na pitanje „Od prikazanih djela umjetnice OKO najzanimljivije mi je:“ prvu reprodukciju izabralo je 18 učenika, odnosno 26,47%, drugu reprodukciju izabralo je 14 učenika, odnosno 20,59%, treću reprodukciju izabralo je 30 učenika, odnosno 44,12%, dok je četvrtu reprodukciju izabralo 6 učenika, odnosno 8,82%.

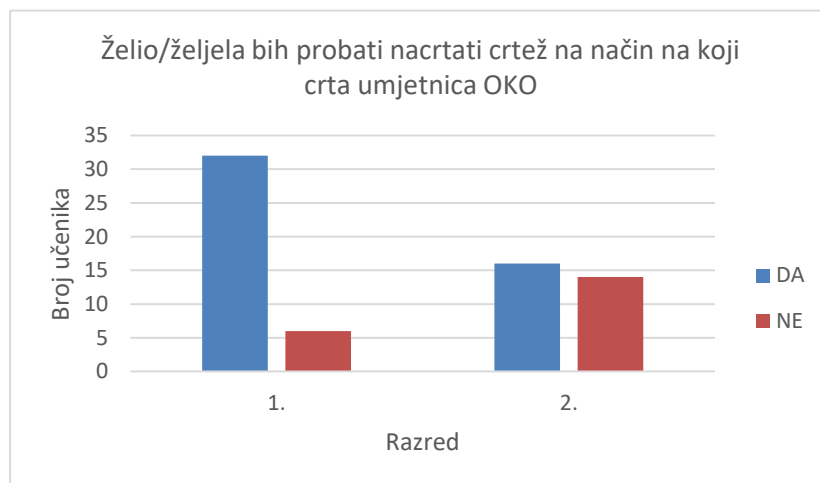

Graf 5. Učenicima najzanimljiviji radovi umjetnice OKO s obizom na razred

U prvim razredima na pitanje „Od prikazanih djela umjetnice OKO najviše mi se svidjela:“, prvu reprodukciju izabralo je 10 učenika, odnosno 26,32%, drugu reprodukciju izabralo je 8 učenika, odnosno 21,05%, treću reprodukciju izabralo je 16 učenika, odnosno 42,10%, dok je četvrtu reprodukciju izabralo 4 učenika, odnosno 10,53%. U četvrtim je razredima prvu reprodukciju izabralo 8 učenika, odnosno 26,67%, drugu reprodukciju izabralo je 14 učenika, odnosno 46,67%, treću reprodukciju izabralo je 6 učenika, odnosno 20%, dok su četvrtu reprodukciju izabrala 2 učenika, odnosno 6,66%.

Ovim se potvrđuje hipoteza H3: Postoji razlika između uzrasta učenika i sklonosti ka pojedinačnim crtežima umjetnice OKO te se potvrđuje i glavna hipoteza Hg: Očekuje se da učenici različitog uzrasta različito doživljavaju likovna djela umjetnice OKO te njezin način stvaranja likovnih djela.

Sedmo je pitanje u anketnom upitniku bilo pitanje dvostrukog izbora, a odnosilo se na želju učenika da naslikaju umjetnička djela jednaka djelima Umjetnice OKO. Na pitanje „Želio/željela bih probati nacrtati crtež na način koji crta umjetnica OKO:“, potvrdno je odgovorilo 48 učenika, odnosno 70,59%, dok je 20 učenika, odnosno 29,41%, odgovorilo negativno.

Graf 6. Učenici koji bi željeli nacrtati crtež na način na koji crta umjetnica OKO

U prvim se razredima 32 učenika, odnosno 84,21%, izjasnilo da žele pokušati nacrtati crtež na način koji crta umjetnica OKO, dok se 6 učenika, odnosno 15,79%, izjasnilo da ne žele pokušati

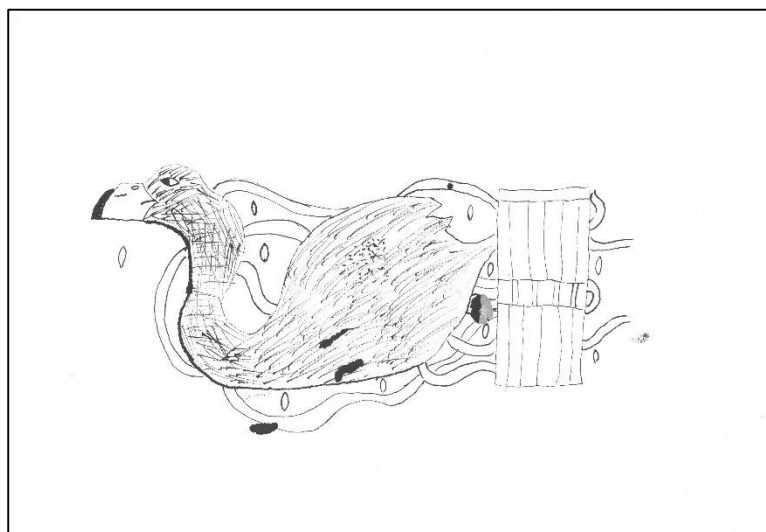
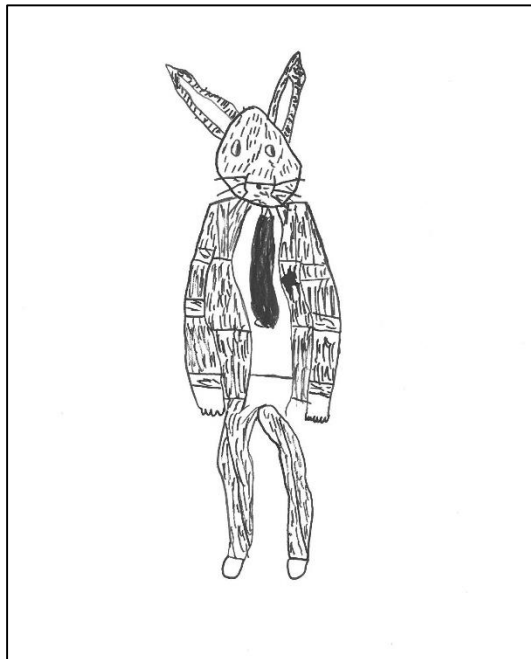
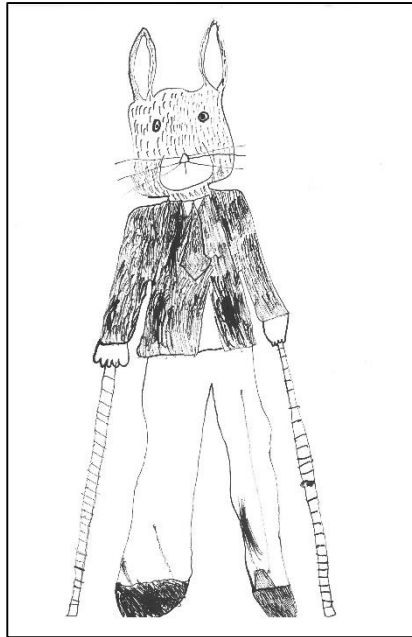
nacrtati crtež na način koji crta umjetnica OKO. U četvrtim se razredima 16 ispitanika, odnosno 53,33% izjasnilo potvrdno, dok se 14 učenika, odnosno 46,67%, izjasnilo negativno.

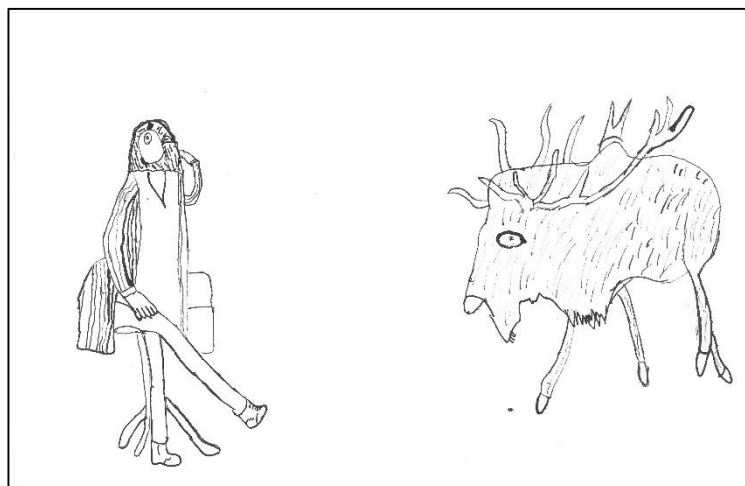
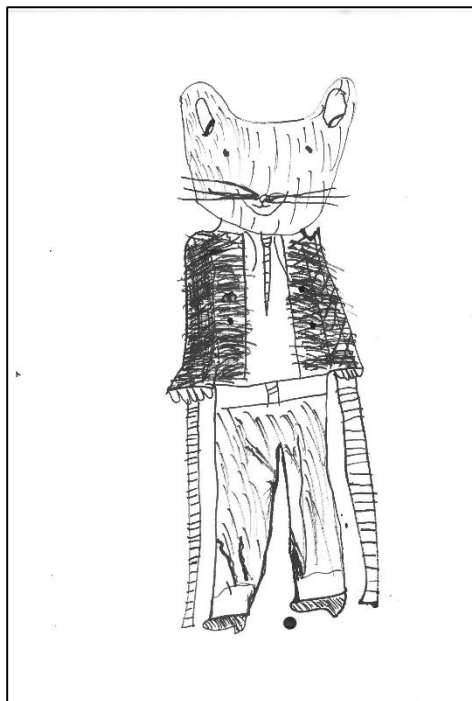
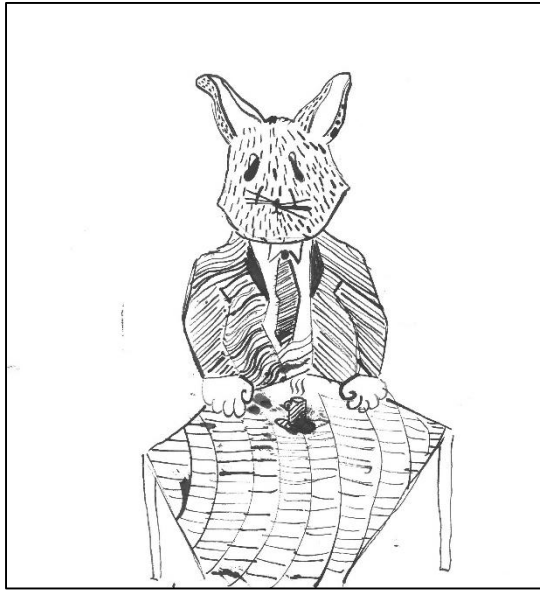
Vidljiva je velika razlika u količini pozitivnih, odnosno negativnih odgovora između učenika prvih i četvrtih razreda pa je time potvrđena hipoteza H4: Postoji razlika u prihvaćanju novih znanja i sadržaja između učenika prvih i četvrtih razreda te se potvrđuje i glavna hipoteza Hg: Očekuje se da učenici različitog uzrasta različito doživljavaju likovna djela umjetnice OKO te njezin način stvaranja likovnih djela.

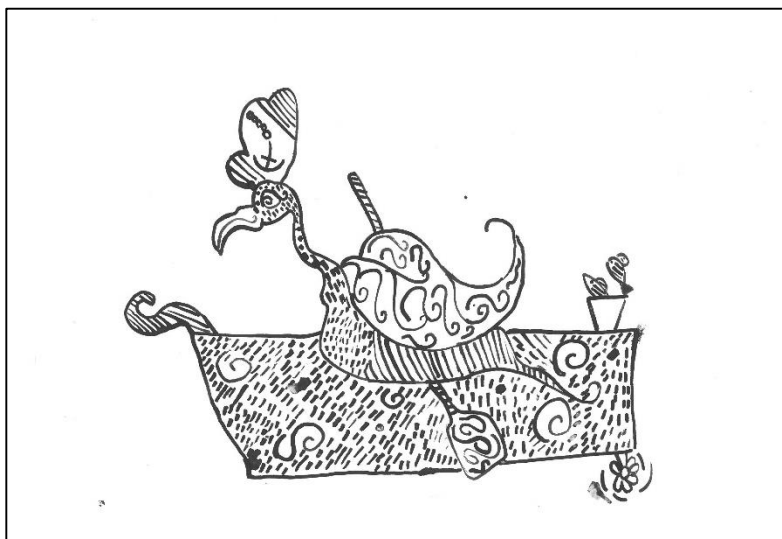
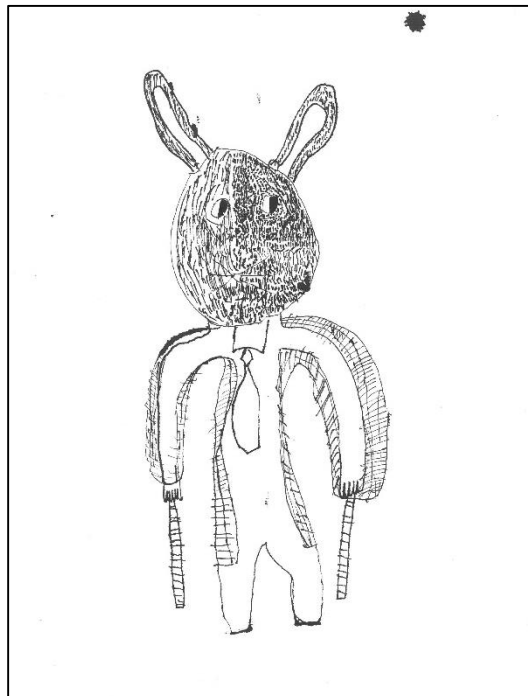
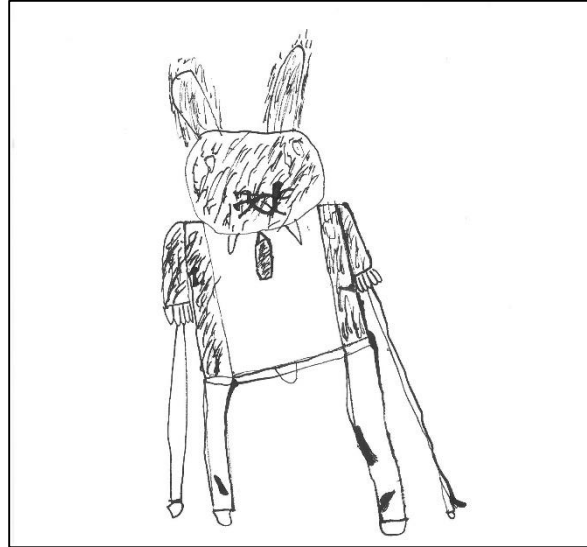
9.1. Likovni radovi učenika

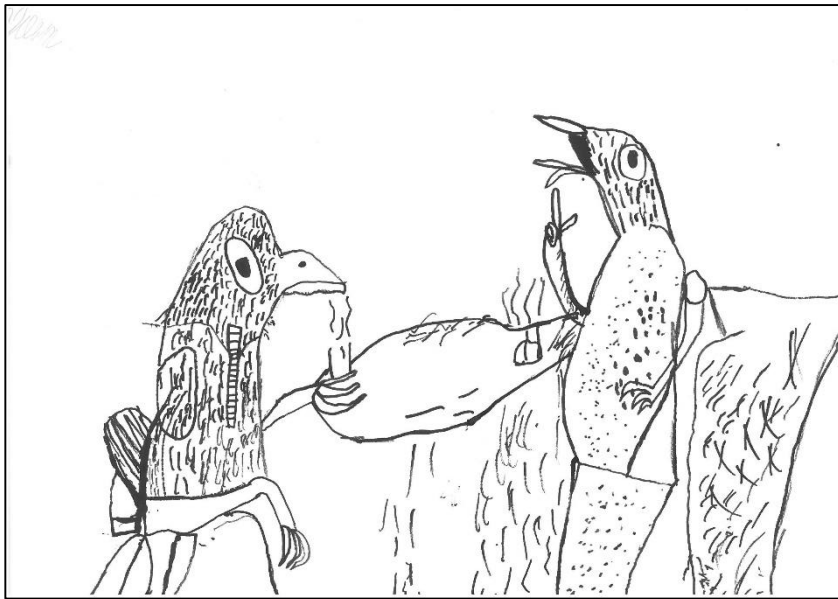
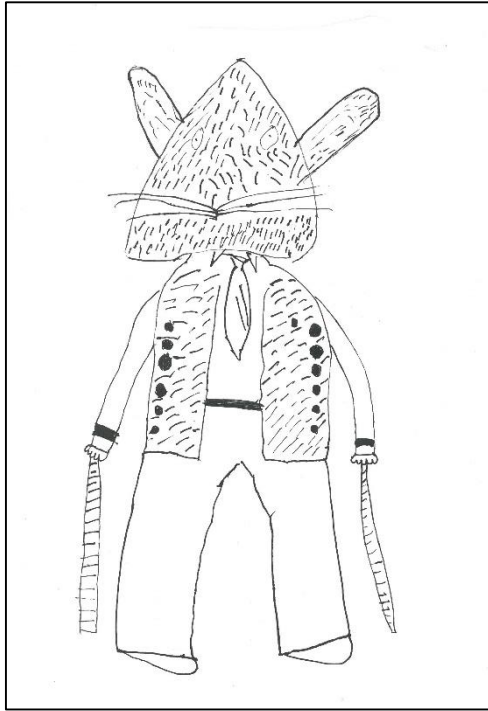
Osim anketnog dijela, istraživanje se sastojalo i od dijela u kojem učenici crtaju svoju viziju umjetničkih djela. Kao što je ranije navedeno, učenici su bili upoznati s umjetničkim djelima u prethodnim aktivnostima. Promatrali su crteže i razgovarali o njima. Razgovor se prvo svodio na emocionalna iskustva učenika, a zatim se okrenuo k realnijem sadržaju povezanom s likovnim elementima, oblicima te umjetničkim djelom u cjelini. Nakon što se utvrdila uporaba likovne tehnike tuš i metalno pero slijedio je refleksivni dio koji je zapravo i završna faza metode estetskog transfera. Ovim dijelom istraživanja željelo se provjeriti metoda estetskog transfera u kojoj dijete promatra, doživi i likovno opet stvori na njegova osobna likovna rješenja, kao odraz likovno umjetničkog djela. Odabrani su radovi za koje smatram da su uspjeli ostvariti cilj.

10. ZAKLJUČAK

Osnovna je svrha ovog istraživanja bila ispitati na koji način djela suvremene umjetnice OKO kao likovni poticaj utječu na likovni izraz djece rane školske dobi. Budući da se većina učenika rijetko susretala sa suvremenom umjetnošću na nastavi Likovne kulture važno je bilo ispitati i učeničku spremnost na prihvaćanje novih sadržaja i oblika učenja. Također cilj je istraživanja bio istražiti postoje li razlike u poznavanju lika i djela umjetnice OKO te razlike u prihvaćanju novih znanja i sadržaja između učenika prvih i četvrtih razreda.

Prema rezultatima vidljivo je da su učenici dobro reagirali na uvođenje novih sadržaja i oblika učenja. U istraživanju se pretpostavljalo da će postojati razlike između učenika prvih i četvrtih razreda, što se i dokazalo. Učenici prvih razreda bili su puno spremniji na prihvaćanje lika i djela umjetnice OKO. Kroz aktivnosti upoznavanja s umjetničkim likom i radom opisivali su je kao mističnu, zagonetnu, vrijednu, zanimljivu, maštovitu te su im se sviđali motivi životinja koje umjetnica crta. Očaranost učenika prvih razreda motivima ne iznenađuje jer su autori ranije zaključili da učenici od šest do devet godina starosti preferiraju likovno-umjetnička djela jasnih kontura te životinjske motive. Zadatak crtanja vlastite vizije djela umjetnice OKO u prvom je razredu dočekan s oduševljenjem, dok su učenici četvrtog razreda negodovali. Učenici su uspješno izvršili svoj zadatak.

Svi se ranije navedeni autori slažu da je pri odabiru likovno umjetničkih djela bitna specifičnost autora i njegova rada, ilustracija određenog načina likovnog izražavanja, sadržajna primjerenost radova te izabiranje djela na temelju kojih se osvještava određeni likovni problem. Smatram da su umjetnica OKO i njezini radovi u potpunosti prikladni za prikazivanje učenicima rane školske dobi jer ispunjavaju sve kriterije prikladnosti. Osim što su sadržajno i motivom prikladni, približavaju granice suvremene umjetnosti i nastave likovne kulture. Autori današnjice bave se trenutnim stanjem života i društva, no njihovi se radovi slabo uključuju u nastavu likovne kulture. Ovo je istraživanje pokazalo da učenici s radoznalošću promatraju i reagiraju na djela umjetnice OKO te se osvrću na to da slična djela vide u svome svakodnevnome životu i da im se sviđa u školi učiti o njima. Promatranje djela umjetnice OKO te crtanje vlastite vizije njezinih radova učenicima je omogućilo stjecanje znanja o likovno-umjetničkom djelu, razvoj strategija u svrhu razumijevanja tih djela te sposobnost za kulturno izgrađivanje.

Kako su i autori naveli u svome istraživanju, a što je dokazano i ovim istraživanjem, metoda estetskog transfera i njena faza reakcije, odnosno učenički produktivni odgovor na umjetničko djelo, daje kvalitetna individualna rješenja koja opravdavaju korištenje ove metode. Umjetnička djela se na nastavi likovne kulture učenicima ne pokazuju kako bi ih kopirala već kako bi došli u doticaj s umjetnošću, obogatili svoj umjetnički razvoj, razvili pozitivan stav prema umjetnosti te imali poticaj za vlastito likovno stvaranje. Metoda estetskog transfera motivira učenike na istraživanje vlastitog načina izvršavanja likovnih zadataka dok oblikuju svoj umjetnički i estetski ukus.

11. LITERATURA

1. Babić, A. (1978). *Promatranje likovnih djela u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga
2. Brajčić, M., Kuščević, D. i Katić, A. (2011). U prilog holističkom pristupu kurikulumu likovne kulture u ranom odgoju i obrazovanju U A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju* (str. 51-62). Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
3. Brajčić, M., Kuščević, D. i Katić, A. (2011). Dijete i umjetničko djelo – Jackson Pollock u dječjem vrtiću U A. Balić Šimrak (ur.), *Umjetničko djelo u likovnom odgoju i obrazovanju* (str. 111-118). Zagreb: ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
4. Bubić, A. (2013/2014). *Osnove statistike u društvenim i obrazovnim znanostima (Priručnik u postupku recenzije)*. Split:). Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
5. Duh, M. (2001). Suvremena umjetnost i njen odraz u likovnom odgoju i obrazovanju početkom 21. stoljeća. U R. Ivančević i V. Turković (ur.), *Vizualna kultura i likovno obrazovanje* (str. 113-115). Zagreb: Hrvatsko vijeće InSEA
6. Duh, M. i Zupančić, T. (2009). *Komunikacijske mogućnosti suvremene umjetnosti u okviru likovno-pedagoškog rada. Informatologia*. Pribavljeno 14.3.2016., s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=64431
7. Duh, M. i Zupančić, T. (2011). *Metoda estetskog transfera: Opis specifične likovno-didaktičke metode. Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. Pribavljeno 14.3.2016., s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=113045
8. Duh, M. i Zupančić, T. (2009). Suvremeno likovno stvaralaštvo kao sadržaj likovnoga projekta u vrtiću. U H. Ivon (ur.), *Djeca i mladež u svijetu umjetnosti* (str. 51-77). Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Centar za interdisciplinarne studije Studia Mediterranea, Hrvatski književno pedagoški zbor – ogranak Split
9. Grgurić, N., i Jakubin, M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa

10. Herceg, L., Rončević, A. i Karlavaris, B. (2010). *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa d.d.
11. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8(1/2006), 289-300.
12. Huzjak, M. (2008). *Učimo gledati 1-4: priručnik za nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga
13. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka: Hofbauer p.o.
14. Karlavaris, B. (1991). *Metodika likovnog odgoja 2*. Rijeka: Hofbauer p.o.
15. Kušćević, D. (2016). *Likovno-umjetnička djela u nastavi likovne kulture*. Zbornik radova filozofskog fakulteta u Splitu. Pribavljeno 12.8.2017., s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227800
16. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
17. Peić, M. (1983). *Pristup likovnom djelu*. Zagreb: Školska knjiga
18. Petrač, L. (2015). *Dijete i likovno umjetničko djelo*. Zagreb: Alfa d.d.
19. Roca, J. (1981). *Likovni odgoj u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga
20. Vrlič, T. (2001). Suvremena umjetnost u likovnom odgoju u osnovnoj školi. U R. Ivančević i V. Turković (ur.), *Vizualna kultura i likovno obrazovanje* (str. 113-115). Zagreb: Hrvatsko vijeće InSEA

12. PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

ANKETNI UPITNIK

1. Razred: a) prvi b) četvrti
2. Spol: a) dječak b) djevojčica
3. Je li ti se svidjela umjetnica OKO: a) da b) ne
4. Jesu li ti se svidjeli radovi umjetnice OKO: a) da b) ne
5. Način na koji umjetnica stvara svoja djela smatraš zanimljivim: a) da b) ne
6. Od prikazanih djela najzanimljivije mi je: a) slika 1 b) slika 2 c) slika 3 d) slika 4
7. Želio/ljela bih nacrtati crtež na način koji crta umjetnica OKO: a) da b) ne

Prilog 2. Priprava za nastavni sat Likovne kulture u prvome razredu

Ime i prezime studenta / godina studija	Sara Ćavar / 5. godina	Nastavno područje	Oblikovanje na plohi - crtanje
Razred / Naziv osnovne škole	1. razred / OŠ M.P.Katančića, Valpovo	Tema	Točka i crta
Datum	3. svibnja 2016.	Nastavna jedinica	Crte po toku i karakteru
Mentor	doc. mr. art. Jelena Kovačević	Ključni pojmovi	točka, crta (različite crte), crtanje, crtež, skupljeno/raspršeno, niz

Motiv	vizualan - umjetničko djelo kao likovno-jezični i tematski citat	Tehnika	crtačka: tuš – drvce
Cilj nastavnoga sata	Cilj nastavne cjeline je <u>uočiti i izraziti</u> crte po toku i karakteru na zadani motiv djela umjetnice OKO u crtačkoj tehnici tuš – drvce.		

Ishodi učenja	Učenici će: - uočiti i razlikovati crtu i točku - uočiti, prepoznati i izražavati crte po toku i karakteru - opažati različite vrste crta na umjetničkim djelima - crtati koristeći se različitim crtama - riješiti zadani likovni problem korištenjem različitih crta u crtačkoj tehnici tuš - drvce - pravilno se služiti zadanom tehnikom - argumentirati, vrjednovati i uspoređivati vlastiti likovni rad i druge učeničke radove - posvetiti se zadanom likovnom problemu		
Korelacija		Nastavna sredstva i pomagala	Nastavna sredstva: reprodukcija; pomagala: ploča, kreda, projektor
Tip sata	Obrada nove likovne teme	Način rada	nakon promatranja
Autori korištenih reprodukcija / link	OKO / http://3oko.blogspot.hr		

Popis literature i web izvora	Bodulić, V. (1991), Umjetnički i dječji crtež, Zagreb, Školska knjiga Grgurić, N., i Jakubin, M. (1996). Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
-------------------------------	--

Plan ploče

Crtanje
Crte po toku i karakteru
tuš – drvce
OKO

Artikulacija sata				
Etapa sata / Trajanje u minutama	Sadržaj rada	Metoda rada	Sociološki oblik rada	Napomena
Uvod / 4 min	Učenički prvi dojam o umjetnici - razgovor vođen pitanjima (Koga vidite na fotografiji? Što mislite o ovoj osobi? Kakva vam se čini? Je li vam nešto neobično na njoj? A tko je na ovoj fotografiji? Je li to ista osoba kao s prethodne slike? Zašto mislite da je/nije? Što mislite čime se ona bavi? Zašto to mislite? Što mislite kako se zove žena sa fotografije? Koji je njezin pseudonim ("nadimak")? Kako znate da je taj? Što je slično na sve tri fotografije? Što ne vidimo na njima?)	metoda razgovora	frontalni	
Motivacija / 10 min	Izlaganje osnovnih podataka o umjetnici Pojašnjenje imena umjetnice (Što mislite zašto se umjetnica nazvala OKO? Sviđa li vam se njeno ime? Zašto?) Razgovor o videu (Kakva vam se čini umjetnica? Je li neobična? Kako se oblači? Vidite li često da netko izgleda poput nje? Što vam se sviđa na njoj? Što kažete na njene tetovaže?) Razgovor o ateljeu i uličnoj umjetnosti Razgovor o tehnikama koje umjetnica koristi – ponavljanje o likovnoj tehnici tuš- drvice (Tuš je crtačka tehnika. Tušem crtamo na debljem glatkom papiru, a crte povučene drvce su jasne, oštre i čiste. Drvce vučemo od sebe prema van i ako slučajno zašpricamo papir, ne trebamo počinjati ponovo već prihvatiti greške i uklopiti ih u naš rad.) Razgovor o reprodukcijama i likovnom problemu (Što vidite na slici? Možete li mi reći kakve sve crte vidite na reprodukciji? Kakve crte mogu biti?)	metoda usmenog izlaganja metoda razgovora metoda demonstracije metoda analitičkog promatranja	frontalni	

Najava zadatka / 1 min	Učenicima objašnjavam kako da ispune anketni upitnik Objašnjenje zadatka <i>(Vaš zadatak danas je koristeći tuš i drvce nacrtati vlastiti doživljaj crteža kojeg vidite. Jeste li razumjeli današnji zadatak? Tko će ponoviti koji je današnji zadatak?)</i>	metoda usmenog izlaganja	frontalni	
Realizacija zadatka / 25 min	Učenici rade samostalno. Obilazim ih i potičem na rad. Potičem ih da izvršavaju današnji zadatak. Napominjem da trebaju iskoristiti što veći dio papira.	metoda estetskog transfera	individualni	
Analiza i vrjednovanje / 5 min	Učenici donose svoje likovne radove, stavljaju ih na podu ispod ploče i staju u prostor oko radova. <i>(Koji je bio vaš današnji zadatak? Vide li se na svim radovima različite vrste crta? Na kojem se radu vidi da je najbolje ispunjen današnji zadatak?)</i>	metoda razgovora	frontalni	
Zapažanja:				
Ocjena i potpis:				

Prilog 3. Priprava za nastavni sat Likovne kulture u četvrtome razredu

Ime i prezime studenta / godina studija	Sara Ćavar / 5. godina	Nastavno područje	Oblikovanje na plohi - crtanje
Razred / Naziv osnovne škole	4. razred / OŠ M.P.Katančića, Valpovo	Tema	Točka i crta
Datum	3. svibnja 2017.	Nastavna jedinica	Kompozicija (smještaj u formatu)
Mentor	doc. mr. art. Jelena Kovačević	Ključni pojmovi	kompozicija

Motiv	vizualan - umjetničko djelo kao likovno-jezični i tematski citat	Tehnika	crtačka: tuš – metalno pero
Cilj nastavnoga sata	Cilj nastavne cjeline je <u>uočiti</u> i <u>izraziti</u> kompoziciju na zadani motiv djela umjetnice OKO u crtačkoj tehnici tuš – metalno pero.		

Ishodi učenja	Učenici će: - uočiti, prepoznati i izražavati kompoziciju kao raspored likovnih elemenata i format kao odnos dužine i širine stranice - opažati kompoziciju na umjetničkim djelima - crtati uvažavajući zakonitosti smještaja u formatu - riješiti zadani likovni problem korištenjem odnosa dužine i širine stranice u crtačkoj tehnici tuš – metalno pero - pravilno se služiti zadanom tehnikom - argumentirati, vrjednovati i uspoređivati vlastiti likovni rad i druge učeničke radove - posvetiti se zadanom likovnom problemu		
Korelacija		Nastavna sredstva i pomagala	Nastavna sredstva: reprodukcija; pomagala: ploča, kreda, projektor
Tip sata	Obrada nove likovne teme	Način rada	nakon promatranja
Autori korištenih reprodukcija / link	OKO / http://3oko.blogspot.hr		

Popis literature i web izvora	Bodulić, V. (1991), Umjetnički i dječji crtež, Zagreb, Školska knjiga Grgurić, N., i Jakubin, M. (1996). Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006). Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
-------------------------------	---

Plan ploče

Crtanje

Kompozicija (smještaj u formatu)

tuš – metalno pero

OKO

Artikulacija sata				
Etapa sata / Trajanje u minutama	Sadržaj rada	Metoda rada	Sociološki oblik rada	Napomena
Uvod / 4 min	Učenički prvi dojam o umjetnici - razgovor vođen pitanjima (Koga vidite na fotografiji? Što mislite o ovoj osobi? Kakva vam se čini? Je li vam nešto neobično na njoj? A tko je na ovoj fotografiji? Je li to ista osoba kao s prethodne slike? Zašto mislite da je/nije? Što mislite čime se ona bavi? Zašto to mislite? Što mislite kako se zove žena sa fotografije? Koji je njezin pseudonim ("nadimak")? Kako znate da je taj? Što je slično na sve tri fotografije? Što ne vidimo na njima?)	metoda razgovora	frontalni	
Motivacija / 10 min	Izlaganje osnovnih podataka o umjetnici Pojašnjenje imena umjetnice (Što mislite zašto se umjetnica nazvala OKO? Sviđa li vam se njeno ime? Zašto?) Razgovor o videu (Kakva vam se čini umjetnica? Je li neobična? Kako se oblači? Vidite li često da netko izgleda poput nje? Što vam se sviđa na njoj? Što kažete na njene tetovaže?) Razgovor o ateljeu i uličnoj umjetnosti Razgovor o tehnikama koje umjetnica koristi – ponavljanje o likovnoj tehnici tuš – metalno pero (Tuš je crtačka tehnika. Tušem crtamo na debljem glatkom papiru, a crte povučene perom su jasne, oštre i čiste. Pero vučemo od sebe prema van i ako slučajno zašpricamo papir, ne trebamo počinjati ponovo već prihvatiti greške i uklopiti ih u naš rad.) Razgovor o reprodukcijama i likovnom problemu (Što vidite na slici? Možete li mi reći kakve sve crte vidite na reprodukciji? Kakve crte mogu biti?)	metoda usmenog izlaganja metoda razgovora metoda demonstracije metoda analitičkog promatranja	frontalni	

Najava zadatka / 1 min	Učenicima objašnjavam kako da ispune anketni upitnik Objašnjenje zadatka <i>(Vaš zadatak danas je koristeći tuš i drvce nacrtati vlastiti doživljaj crteža kojeg vidite. Jeste li razumjeli današnji zadatak? Tko će ponoviti koji je današnji zadatak?)</i>	metoda usmenog izlaganja	frontalni	
Realizacija zadatka / 25 min	Učenici rade samostalno. Obilazim ih i potičem na rad. Potičem ih da izvršavaju današnji zadatak. Napominjem da trebaju iskoristiti što veći dio papira.	metoda estetskog transfera	individualni	
Analiza i vrjednovanje / 5 min	Učenici donose svoje likovne radove, stavljaju ih na podu ispod ploče i staju u prostor oko radova. <i>(Koji je bio vaš današnji zadatak? Vide li se na svim radovima različite vrste crta? Na kojem se radu vidi da je najbolje ispunjen današnji zadatak?)</i>	metoda razgovora	frontalni	
Zapažanja				
Ocjena i potpis:				